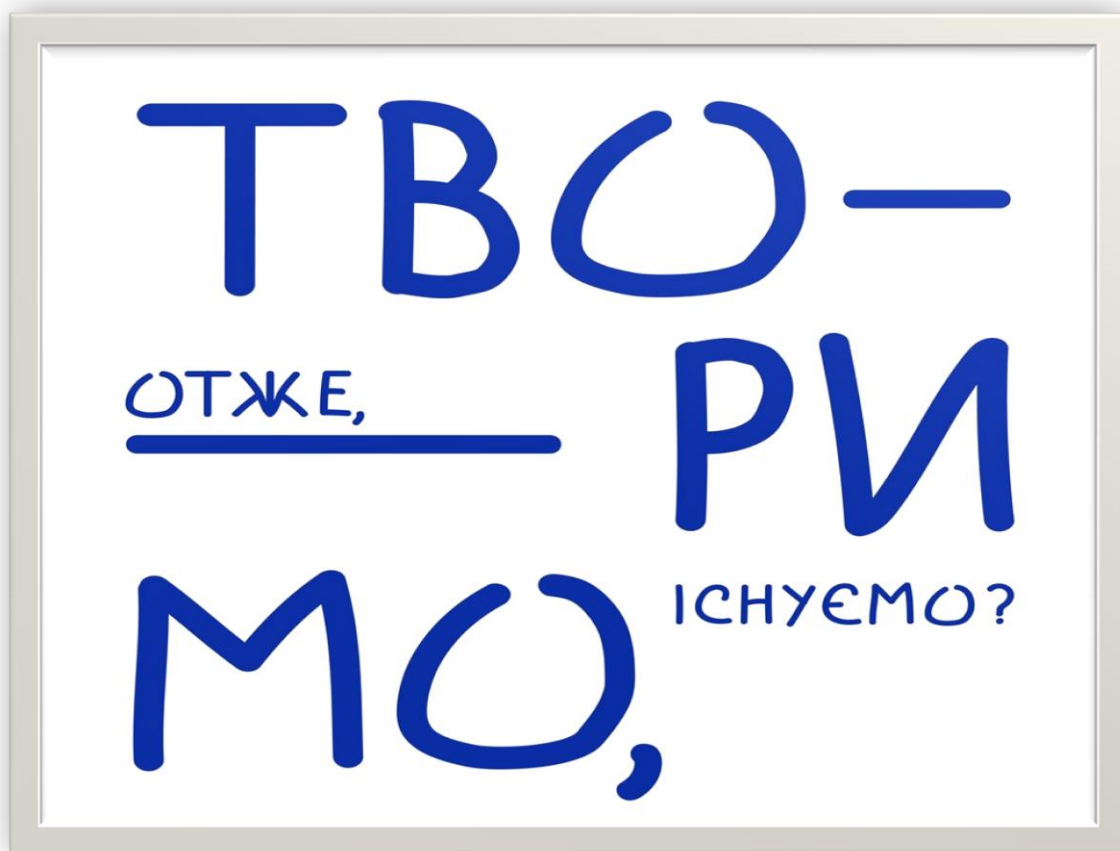

Департамент культури, туризму, національностей і релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека
для дітей "Юний читач" Запорізької обласної ради

Популяризація національної культури в бібліотеках для дітей

За творчістю українських діячів мистецтва - ювілярів 2020 року

Методичні рекомендації

Запоріжжя
2020

Популяризація національної культури в бібліотеках для дітей. За творчістю українських діячів мистецтва – ювілярів 2020 року / Методичні рекомендації / укладач І. О. Сіроух; Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2020. – 36 с.

Методичні рекомендації містять біографічні відомості про українських діячів мистецтва – ювілярів 2020 року та сценарії заходів за їхньою творчістю для читачів різних вікових категорій.

Розрахований на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладач

Ірина СІРОУХ

Комп'ютерна верстка
та редагування

Людмила ВЕСЕЛОВА

Відповідальний за випуск

Лариса ДАНИЛОВА

Національна культура – це поєднання загальнолюдського та етнічно-неповторного, національно-особливого. Українці віками творили власну самобутню культуру, успадковуючи культурні цінності своїх предків, переймаючи і творчо осмислюючи надбання інших народів. Цим самим вони розвивали не лише свою національну культуру, але й зробили вагомий внесок у скарбницю світової. Генеральна конференція ЮНЕСКО на XXV сесії в Парижі (1989 р.) прийняла спеціальну Рекомендацію державам – членам організації стосовно збереження національної культури, зазначаючи, що поняття національна культура вбирає в себе мову, літературу, музику, танці, ігри, міфологію, обряди, звичаї, ремесла, архітектуру, інші види художньої творчості.

Виховання засобами мистецтва завжди було і залишається однією з суттєвих складових системи естетичного виховання в бібліотеках для дітей. Накопичений цікавий досвід, здобуті певні навички і форми роботи.

У поданому нижче матеріалі хочемо звернути вашу увагу на популяризацію творчості відомих діячів українського мистецтва (композиторів, художників, майстрів художньо-прикладного мистецтва тощо) – ювілярів 2020 року, серед яких: Борис Лятошинський, Ігор Шамо, Володимир Магар, Михайло Вербицький, Катерина Білокур, Павло Вірський, Григорій Верьовка, Леонід Осика, Павло Носач та інші.

Заходи з популяризації національної культури, на яких мова йтиме про культуру та національно-мистецькі традиції, про діячів культури і мистецтва, які у різні історичні періоди були творцями української культури, можна об'єднати **одним циклом під назвою: "Митці на всі часи" або "Мистецький вінок України"**. Він може увібрати в себе всі існуючі форми бібліотечної роботи, серед яких одне з чільних місць варто віддати візуальній (наочній) популяризації. Привернути увагу читачів до світу прекрасного допоможе постійно діюча **книжкова виставка "Діячі мистецтв України – ювіляри року"** з розділами: **"Майстри п'яти ліній"** (композитори), **"Славетні творці та інтерпретатори"** (хормейстери і диригенти), **"Знавці душі людської"** (режисери і актори), **"Чародії пензля і різця"** (художники і скульптори). Це можуть бути також **книжкові виставки, тематичні полиці, перегляди літератури: "Квітує мистецтво"** (розділами можуть бути окремі види національного мистецтва), **"Українська культура: історія, традиції, сучасність"**, **"Творчість – це мова душі творця"**, **"Від книги – до творчості"**, **"Кам'яна музика"**, **"Архітектурні скарби України"** тощо.

Певному виду мистецтва можна присвятити і окремі виставки. Гарний ефект матимуть такі форми наочної популяризації видань, як: **виставка-вікторина "Ювілейна мистецька мозаїка року"**, **виставка-зустріч "Добрих рук майстерність"**, **виставка-вернісаж "Краса – скороминуща, мистецтво – вічне"**, **виставка-панорама "Шедеври українського мистецтва"**, **виставка-стенд "Світ наших захоплень"**, **виставка-експозиція "Вічна тема в мистецтві"**, **виставка-подорож "Тисяча років української культури"**, **виставка-калейдоскоп "Духовні скарби"**

нашого мистецтва", виставка-кросворд "Запрошує українська Мельпомена", виставка-дискусія "Шляхи відродження народного мистецтва – якими їм бути?".

Добре можуть зарекомендувати себе такі форми роботи, як музичні та літературні салони чи вітальні, клуби любителів мистецтва, літературні читання, альманахи, дні культури, уроки чи години мистецтва, художні години, години здивування, години естетики, уроки шляхетності, години духовності, музичні та історико-мистецькі години, уроки краси, години живопису, уроки музики "Прекрасне породжує добро", "Частина вічного", "Шедеври українського мистецтва", "Писанковий всесвіт", "Екскурсія до театру", "Класична музика у нашому житті", "Життя просте, як велич музики", "Майстри українського живопису", "І прадіди в струнах бандури живуть", "Духовна музика: спів краси і гармонії", "Джерело гармонійної краси", "На цих картинах вся душа моя", "Чари театру", "Що є краса – поезія чи проза? Що є краса – розлука чи життя?" тощо.

Зацікавлять користувачів організовані в бібліотеці: вечір-сюрприз "Спасибі вам, майстрині, за красу", історико-мистецький калейдоскоп "У дзеркалі духовних орієнтирів", етнографічний вернісаж "Україна в музичних і художніх образах", вечір-шоу "В пісні, танці – широта душі українського народу", літературно-мистецький вернісаж "Мальовнича Україна", заочна подорож "У світ мистецтва", мистецький ринг "Така незвичайна звичайна класика", вечір українського романсу "Краплини з чистої криниці", музично-пізнавальна програма "Я в музиці купаюся, як в морі", вечір-зустріч "Незрівнянний світ народної пісні", ретро-вечір "Чарівні звуки давнини", літературно-музичний вечір "У пісні є своя весна", театралізована конкурсна програма "Все проходить, а мистецтво – вічне", цикл поетично-мистецьких альбомів "Озирнись навкруги", вечір-вернісаж "Подорожуючи українськими музеями", музичний серпантин "Українські композитори: невідоме про відоме", мистецький калейдоскоп "Духовні скарби нашого народу", вечір етнографії "Рушник, що вмє промовляти", вечір української народної пісні "Віночок шанувальників української народної пісні", музичний конкурс "Музичні таланти", поетично-музична година "Пісні рідного краю", зустріч-концерт "Мистецтво, що викликає захоплення і дарує радість" тощо.

Доречним буде створення в бібліотеці циклу персональних книжково-ілюстративних виставок "Ювіляри 2020 року у світі мистецтва", який може містити, наприклад, такі виставки: репортаж з книжкової полиці "Класик української пісні" (до 95-річчя від дня народження українського композитора Ігоря Шамо); мистецька палітра "Він син ЗЕМЛІ з багатою душею" (до 125-річчя від дня народження Олександра Довженка), виставка-презентація "Ви чули, як співає глина?" (до 115-річчя від дня народження українського гончара, майстра керамічної скульптури Олександра Ганжи), виставка-вернісаж "Узори, народжені серцем" (до 90-річчя від дня народження українського майстра килимарства Леоніда Товстухи), виставка-прем'єра "Видатний маестро сцени" (до 120-річчя від дня народження українського

режисера, народного артиста В. Г. Магара), **виставка-ювілей "Майстер магії танцю"** (до 115-річчя від дня народження Павла Вірського), **виставка-панорама "Покликання його душі – пісня"** (до 125-річчя від дня народження Григорія Верьовки), **виставка-свято "Чарівниця з Богданівки"** (до 125-річчя від дня народження Катерини Білокур), **виставка-сюрприз "Маестро запрошує!"** (до 65-річчя від дня народження народного артиста України, диригента симфонічного оркестру Запорізької філармонії В. Реді), **виставка-здивування "Його музичний арсенал – від водевілів до духовних творів і Державного Гімну України"** (до 205-річчя від дня народження українського композитора М. М. Вербицького), **виставка-ревю "Творчість корифея з присмаком містики"** (до 85-річчя від дня народження відомого українського композитора Юрія Рибчинського), **виставка-вернісаж "Реальність, створена художником"** (до 160 - річчя від дня народження художника-баталіста, майстра анімалістичного жанру, Академіка живопису Миколи Самокиша), **ретро-виставка "Співець-кобзар Павло Носач"** (до 130-річчя від дня народження українського кобзаря, композитора, бандуриста, автора пісень Павла Варламовича Носача), **виставка-презентація "Шедеври зі скрині"** (до 120-річчя від дня народження відомої української вишивальниці Параски Березовської), **виставка-свято "Вона була із роду Тобілевичів"** (до 130-річчя від дня народження відомої української оперної співачки Олени Діонисівни Петляш-Барілотті), **виставка-знайомство "Майстер монументальної скульптури із Запоріжжя"** (до 100-річчя від дня народження Івана Миколайовича Носенка) тощо. Виставки, присвячені творчості окремих майстрів, можна супроводжувати показами їхніх персональних робіт.

Висвітлення теми національного мистецтва буде ще більш доречним та дієвим, якщо приурочити окремі заходи до якогось професійного свята або події. Наприклад, до Дня українського кіно можна організувати **книжкову виставку "Кіномистецький вінок України"**, провести **вечір-конкурс "Кіноглобус України"**, **мистецький калейдоскоп "Запрошує українське кіно!"**, **турнір знавців кіно "Вгадай свого кіногероя"**.

Кіновечір "Магія кіно" (з обов'язковим переглядом фільму або уривків з фільмів) можна присвятити відомому **українському режисерові Леоніду Осиці**, 80-річний ювілей якого мистецький світ відзначає саме 2020 року.

Орієнтовний сценарій кіновечора

Перший ведучий: Друзі! Сьогодні ми з вами познайомимось з дуже цікавою і талановитою людиною – відомим українським кінорежисером Леонідом Михайловичем Осикою. Разом з Сергієм Параджановим та Юрієм Іллєнком Леонід Осика входить до трійки найвідоміших представників "українського поетичного кіно". Його найвідоміші картини – "Камінний хрест", "Захар Беркут", "Гетьманські клейноди", "Подарунок на іменини", "Дід лівого крайнього" ще при житті затвердили режисерові місце в

списку класиків українського та світового кінематографу. Не випадково на прикладі його фільму "Камінний хрест" студенти вивчають кінорежисуру.

Другий ведучий: Леонід Осика був близьким другом, колегою, вчителем і учнем відомих українських акторів Івана Миколайчука та Леоніда Бикова, режисера однієї з найвідоміших кінострічок про Тараса Шевченка – фільму "Сон", Володимира Денисенка, автора картин "Мамай" та "Поводир" Олесь Саніна, професора ВДІКу, чия ім'я було присвоєне цьому навчальному закладу, Сергія Герасимова, видатного українського кінорежисера Сергія Параджанова, відомого українського композитора, який написав музику до більшості його фільмів Володимира Губи, знаного серед тисяч глядачів кіноактора Борислава Брондукова та багатьох інших.

Перший ведучий: У 48 років, 1988-го Леонід Осика отримав звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР, а 1998-го – Народного артиста України. У 1997 році він був удостоєний Національної премії України імені Тараса Шевченка, а у 2001-му став лауреатом Державної премії України імені Олександра Довженка.

Другий ведучий: Стрічки Леоніда Осики наповнені духом його улюбленого міста – Києва, широкими портретними кадрами, філософською медитативністю та статикою мовчання, які й сам режисер наприкінці життя успадкував від героїв своїх кіношедеврів.

Перший ведучий: Майбутній режисер народився 1940 року в місті Києві, в робітничій сім'ї. Коли батька забрали на фронт, родина, тікаючи від бомбардувань, переїхала на батьківщину матері, у місто Фастів. Після звільнення Києва від окупації Осика повернулись додому, невдовзі повернувся з війни і батько.

Другий ведучий: В дитинстві, як згадувала сестра Леоніда Ніна, він у якості художника-декоратора брав участь в домашніх виставах, захоплювався малюванням. Часто вечорами вся родина збиралася за столом і слухала "Кобзар", а Льоня на клаптиках паперу малював "москаля на коні" і "Катерину".

Перший ведучий: У вересні 1947 року Льоня пішов до школи, де навчався на відмінно. Завдяки шкільному вчителю, який в третьому класі відіслав один з малюнків свого учня на шкільну олімпіаду, робота Леоніда побувала на виставці дитячого малюнка в Італії. Вісім класів Леонід закінчив прекрасно і в 15 років поїхав на навчання до Одеського художньо-театрального училища. 1959 року Осика отримав спеціальність художника-гримера-портретиста. Звідси, напевно, незмінна увага Леоніда до людського обличчя на екрані, уміння оцінити акторський потенціал насамперед по роботі на крупному плані.

Другий ведучий: Закінчивши Одеське училище, Леонід спробував вступити до Всесоюзного державного інституту кінематографії. Однією з робіт, яку він відправив у ВДІК, була автобіографічна повість про поневіряння його сім'ї під назвою "Сто порцій картоплі". На жаль, Леонід не пройшов за конкурсом і пішов працювати викладачем гриму в інститут театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого в Києві. Та згодом прийшов лист з ВДІКу від режисера Сергія Герасимова із запрошенням взяти

участь у вступних іспитах. Так Леонід Осика 1959 року став студентом режисерського факультету інституту кінематографії.

Перший ведучий: Виробничу практику 1963 року студент Леонід Осика проходив на Київській кіностудії ім. О. Довженка в якості асистента режисера Володимира Денисенка на зйомках фільму "Совість". Саме тоді він потоваришував з Іваном Миколайчуком та Бориславом Брондуковим. Під час практики наступного року Осика зняв курсову роботу – короткометражний фільм "Двоє" – історію двох молодих людей, які не розуміють одне одного. У зв'язку з відсутністю коштів акторами були студенти, серед яких – Антоніна Лефтії (майбутня дружина режисера) та Іван Миколайчук. А ще через рік ним був знятий дипломний короткометражний фільм "Та, що входить в море", який кінознавець Лариса Брюховецька згодом назвала кіноетюдом, "помноженим на авангардну музику Володимира Губи". Режисер використав мінімум коштів, які були виділені на цей фільм, надолужуючи зйомки зображальними прийомами. Бажаючи налаштувати людину на діалог з природою, прагнув передати настрій, розкіш барв і відчуттів та красу моря. Кінострічка "Та, що входить в море" була фактично без слів, і саме ця гра в мовчанку пізніше стала одним із основних прийомів режисера Леоніда Осика. Проте, дипломна комісія, на превеликий жаль, звинуватила короткометражку у формалізмі і не зарахувала в якості дипломного фільму.

Другий ведучий: Із 1965 року Леонід Осика починає працювати на Київській кіностудії художніх фільмів і вирішує знімати в якості диплома повнометражну стрічку "Хто повернеться – долюбить", яка вийшла 1967 року. Як і в попередньому фільмі, режисер не надавав своїм героям права голосу. В картині були закладені компоненти, які згодом стали визначальними в індивідуальному стилі Осика і, зокрема, в його головному шедевр – фільмі "Камінний хрест": це мінімізація діалогів та проявлення драматургічного конфлікту дії насамперед у зображенні та звуці. Стрічка поєднує документальні кадри пам'ятників, надмогильних плит, хрестів із ігровими моментами за допомогою системи рефренів, серед яких стук молотків, якими на мармурових дошках вибивають імена полеглих у Другій Світовій війні солдатів. Символічно-візуальний ряд був побудований на контрасті чорного (зброя і форма загарбників, чорнозем, який фашисти намагаються вивезти, як символ спаленої України) і білого (молока, стін української мазанки як життєстверджуючого начала).

Перший ведучий: Саме на Київській кіностудії Осика знімає головні свої шедеври – "Камінний хрест" і "Захар Беркут", які були настільки яскраві і значущі для українського кінематографа, що прижиттєво занесли його до пантеону класиків. "Камінний хрест" – абсолютний шедевр українського і світового кіно, знятий за новелами Василя Стефаника "Камінний хрест" та "Злодій", побачив світ 1968 року. Сценаристом стрічки став письменник Іван Драч. Фільм отримав 2 дипломи на Всесоюзному кінофестивалі у Ленінграді – за кращу операторську роботу (Валерій Квас) та кращу чоловічу роль (Борис Брондуков). А в 1995 році на кінофестивалі православного мистецтва "Золота Оранта" Леонід Осика отримав за "Камінний хрест" Першу премію як режи-

сер. Шкода, що світ за межею залізної завіси не дізнався про вихід цього фільму, оскільки на жоден фестиваль "Хрест" так і не послали.

Другий ведучий: Своїм фільмом Леонід Михайлович продовжує традицію "Тіней забутих предків" Сергія Параджанова – шукає автентичність та трагічний реалізм не в павільйонах кіностудії, а у нащадків тих, кого увічнив у своїх новелах Василь Стефаник – жителів Покуття. Таким чином, через медитативну портретну зйомку, через мовчазну тугу героїв естетика "Камінного хреста" нагадує японське драматичне мистецтво та філософію довженківської "Землі" водночас. Не випадково в Лодзінській кіношколі (а зараз і в багатьох інших професійних закладах) на прикладі цього фільму вивчають кінорежисуру.

Перший ведучий: У 1971 році виходить стрічка Леоніда Осика "Захар Беркут", за однойменною повістю Івана Франка, в якій йдеться про боротьбу карпатського боярина та його громади з татаро-монгольськими завойовниками, про конфлікти християн та язичників, монархії та демократії. Фільм отримує головний приз на кінофестивалі у Дніпропетровську "Молодь – молодим", а у 1972 році – премію "За відтворення на екрані традицій народного героїчного епосу" на Всесоюзному кінофестивалі у Тбілісі. У зйомці "Захара Беркута" була задіяна велика кількість людей та кінноти (2000 учасників і батальйон кіннотників). Осика вперше випробував себе у кольорі, широкому форматі і великому постановочному полотні.

Другий ведучий: А потім були інші фільми майстра, вже менш відомі, серед яких – стрічка "Дід лівого крайнього" з незрівняним Миколою Яковченком у головній ролі, під якого Іваном Драчем і був написаний сценарій, і який, на превеликий жаль, так і не вийшов на екрани. Володимир Губа (який писав музику ще й до стрічки Осика "Двоє") стверджував, що фільм тримається на двох основах: Яковченку, який був "уособленням провінційного типу людей, людиною, яка ніколи не згиналася під диктатом ідеології" та Києву, в який Леонід Михайлович був закоханий. "У цій картині він максимально хотів показати Київ, який відходить, на який тисне цивілізація", – писав композитор.

Перший ведучий: 1977 року Осика звертається до післявоєнних подій і знімає "Тривожний місяць вересень", за повістю Віктора Смирнова. Стрічка отримала приз "Золотий Лачено" на кінофестивалі дитячих та юнацьких фільмів в Авелліно. Цікавий той факт, що епізодичну роль у картині зіграв і сам Леонід. А в 1979 році з'являється двосерійна картина "Море". Фільм мав екологічно-етичний характер та оповідав про проблеми Азовського моря. На жаль, вийшов він не найкращим. Глядачі нудьгували, а професіонали дратувалися, легко помічаючи невикористані режисером можливості та помилки, неприпустимі для Осика.

Другий ведучий: Період перших гірких втрат близьких друзів і колег режисер вилив у документальному фільмі "...Якого любили всі", який вийшов 1982 року і був присвячений Леоніду Бикову, котрий загинув у 1979 році. Режисер, намагаючись передати феномен цієї особистості, зробив кінопортрет свого товариша і колеги. У філь-

мі було чимало цікавої інформації, особливо від людей, які знали Бикова, працювали поряд з ним і які любили його, як талановитого митця і прекрасну людину.

Перший ведучий: Наступним твором режисера стала стрічка 1987 року "Увійдіть, стражденні!", каталізатором до створення якої стала Чорнобильська катастрофа, і яка надала фільму особливої гостроти й актуальності. Це фільм можна назвати філософською притчею, пересторогою нащадкам про складні взаємини людини і природи. А через два роки, у 1989-му, виходить у світ картина "Етюди про Врубеля" у сценарному співавторстві з Сергієм Параджановим. Це була спроба Осика передати свою любов до Києва і до істинної краси, яка може врятувати цей світ. Фільм присвячений творчості художника Михайла Врубеля та розповідає про київський період його життя. У цьому фільмі режисер вперше відмовився від послуг композитора і сам komponував музичний ряд стрічки з творів сучасників Врубеля – Скрябіна, Рахманінова, Рубінштейна.

Другий ведучий: 1993 року Леонід Осика знімає свій останній фільм "Гетьманські клейноди" за повістю Богдана Лепкого "Крутіж". Дія цієї історичної драми відбувається 1659 року, коли Юрій Хмельницький після смерті батька усуває від влади гетьмана Виговського, і в Україні починає точитися боротьба за владу. Для того, щоб історія на екрані була достовірною і переконливою, фільм знімали в історичному місці, зокрема в Острозі, а також в музеї народної архітектури і побуту України. Окрім того була максимально відтворена історична достовірність деталей: костюмів, побутових речей, інтер'єру. Фільм отримав приз кінофестивалю "Золотий Вітязь" за краще образотворче рішення.

Перший ведучий: З приходом незалежності України державне фінансування кіно фактично припиняється, тому наступні картини Леоніда Осика, серед яких – "Олекса Довбуш", так і не були зняті. Згодом тяжка хвороба різко зменшила можливість творчої реалізації, і серце Леоніда Михайловича, змучене багатолітньою недугою, зупинилося. Всі останні роки Осика був прикутий до ліжка, і тільки любов дружини Світлани утримувала його на цьому світі. На Осика, вже тяжкохворого, посипалися звання, премії: народний артист, лауреат Шевченківської премії. За три дні до смерті Осичі вручили ще одну Державну премію – імені Олександра Довженка. Але на тлі важкої хвороби режисера і загального розвалу кінематографічної галузі ці нагороди виявилися невеликою втіхою. Помер Леонід Осика 16 вересня 2001 року, похований в Києві на Байковому кладовищі.

Другий ведучий: 1999 року кінознавець Лариса Брюховецька видала книгу "Леонід Осика", до якої увійшли теоретичні статті режисера, згадки про колег, інтерв'ю, спогади про спільне дитинство сестри Леоніда Ніни. Того ж 1999 року Олесь Санін відзняв документальне кіно про свого вчителя Леоніда Осика – "Гріх". Документальні кадри у фільмі він поєднав з уривками "Камінного хреста". 2004 року в телециклі "Обрані часом" вийшла документальна стрічка режисера Т. Золоєва "Друг мій Льонька. Леонід Осика", а через 10 років, у 2014-му, Наталя Калантарова зняла документальний

фільм "Сімдесятники. Леонід Осика", в якому спробувала відповісти на питання, ким насправді був талановитий режисер – творцем міфів, мрійником, фантазером чи шукачем власної неповторності. А ви, шановні друзі, послухавши нашу розповідь про Леоніда Осика та переглянувши уривки з його фільмів, сподіваюсь, самі для себе охарактеризуєте цю непересічну людину.

До Всеукраїнського дня працівників культури та аматорського мистецтва можна провести **Мистецький журнал "Чарівний світ картин Катерини Білокур"**

Орієнтовний сценарій заходу

Лунає спокійна музика. До зали заходить ведучий в образі хлопчика-художника з великим пензлем у руці і починає малювати на фліпчарті квітку. Потім звертається до дітей.

Хлопчик-Пензлик: Добридень, любі друзі! Радий вітати вас в нашій бібліотеці. Скажіть, а чи любите ви подорожувати? (*діти відповідають*). Сьогодні ми теж будемо подорожувати. Та наша подорож буде незвичайною – це буде подорож у країну, де під мазком фарби на полотні оживають люди, птахи, дерева, квіти... Але, щоб потрапити до цієї країни, нам треба трохи попрацювати. Спробуйте дати вірні відповіді на мої запитання і отримаєте умовний квиток до цієї чарівної країни.

За правильні відповіді ведучий нагороджує дітей пензликами.

Вікторина

1. Як називається діяльність людини, спрямована на створення якихось художніх цінностей? (*творчість*);
2. Як називається професія людини, що створює живописні полотна? (*художник*);
3. Як називається людина, що досліджує творче відображення дійсності в художніх образах? (*мистецтвознавець*);
4. Змалювання, зображення природи в образотворчому мистецтві називається ...? (*пейзаж*);
5. Як називається в образотворчому мистецтві мальоване зображення обличчя однієї або кількох людей? (*портрет*);
6. Як називають в образотворчому мистецтві зображення на картині предметів, квітів та овочів? (*натюрморт*);
7. Назвіть імена жінок – народних художниць України, майстринь декоративного живопису. (*Марія Примаченко, Ганна Собачко, Параска Власенко, Надія Білокінь, Катерина Білокур*).

Хлопчик-Пензлик: Ви всі молодці, вірно відповідали і впевнено отримали свій квиток у нашу чарівну мистецьку країну. Тож я запрошую вас разом з групою наших біографів та літераторів відправитись у подорож до майстерні великої української мисткині та перегорнути сторінки її мистецького доробку. Проте, як виявилось, на дорозі нас чекає нова перешкода. Здолаєте її і дізнаєтесь, до кого ж ми відправляємося в гості. Тож пропо-

ную вам відгадати мовну анаграму.

Мовна анаграма

Ктаериан Влаисвнаі Болікру (Катерина Василівна Білокур).

Хлопчик-Пензлик: Так, це – відома українська художниця Катерина Білокур. І зараз я передаю свого чарівного пензля своїм помічникам – дослідникам-біографам, які ближче познайомлять вас з цією талановитою жінкою.

1-й дослідник-біограф: Ось вже 120 років минуло з того часу, як в невеликому глухому селі на Київщині народилась звичайна дівчинка. Так вийшло, що в дитинстві її не віддали до школи, писати та читати вона навчилася сама. Та найбільший дар її виявився в малюванні. І згодом весь світ вже знав її ім'я: Катерина Білокур – талановита, самобутня українська художниця. Все своє життя вона несла в собі любов до України, її народу, мови, культури. А могутньою зброєю в боротьбі з жорстокою дійсністю, в спілкуванні з людьми вона обрала КВІТКУ, яку вважала живою істотою, окрасою і очима землі, найпоетичнішим створінням у царстві рослин. (*Прикріплює на фліпчарт квітку як символ творчості художниці*). "Дерева і сусіди свідки, Що ради малювань вона Ніколи не зірвала квітки, Ні ружі, ані стояна", – так писав про Катерину Білокур відомий український письменник Василь Юхимович. Сьогодні ви більше дізнаєтесь про життя, художню творчість та літературні проби знаменитої українки. Отож, давайте разом помандруємо у чарівний світ Катерини Білокур і погортаємо сторінки нашого мистецького журналу.

Перша сторінка "Біографічна"

2-й дослідник-біограф: Збираючи матеріал про художницю, ми дізналися багато цікавого про її життя. 7 грудня 1900 року у селі Богданівка (на той час це була Полтавська губернія, а нині – Київська область) у сім'ї Василя Білокура народилася дівчинка. В цей день вшановують пам'ять великомучениці Катерини, тож дівчинку і назвали Катериною.

Доля щедро обдарувала її талантом художниці, проте й послала тяжкі випробування: її захоплення малюванням не розуміли і не підтримували рідні та близькі, а навпаки – докоряли, сварили. Сама про себе вона говорила так: "Я в таких обставинах живу, що сам би біс на моєму місці сказився". В дитинстві вона не отримала ніякої освіти, бо дід з батьком вирішили не віддавати дівчину до школи, щоб "даремно не рвала чобіт і свитки", тим паче, що сама, за подарованим буквариком, навчилася читати й писати.

1-й дослідник-біограф: Згодом в її житті постав вибір: малювання чи одруження. А вона прагнула поєднати ці два своїх бажання, та жоден претендент на її руку і серце не погоджувався, щоб його обраниця займалась творчістю. Дівчина подалася до Канева на могилу Тараса, ніби живому йому все це розказувала: "Скрізь на моїх стежках то терен, то колочки. Люди, серед яких я живу, не розуміють мене". Та наперекір усім Катерина твердо вирішує: "Буду художником". Батьки заперечували: "На тебе люди будуть тюкать! Де ж це видно, щоб темна неосвічена баба-селянка була художником?". Пішла на-

перекір волі батьків. Щоб налякати матір тікала восени в Чуг-Чугмак топитися. Від довгого перебування в крижаній воді потім хворіла. Згодом згадувала: "Топитись не хотіла. Хотіла взнати чи буду я художником?".

2-й дослідник-біограф: Потяг до малювання Катерина відчула десь у 8-10 років. Якось у шкільному зошиті брата побачила намальованого коня та й сама заходилася малювати. Незчулася, як весь зошит перетворився в картини. Порозвішувала їх на печі. Батько за таке самоправство побив Катрю і суворо заборонив малювати. Та вона не скорилася, малювала крадькома. Потім згадувала: "Навіть спати ляжу, а мені ввижається, що я малюю. Вкраду було вуглину, полотно, і вивожу на ньому хати, млин, дерева". Ось так, з плачем і сварками дівчина виборола собі право малювати не лише в неділю, а й і в будні дні: "Я пряла, ткала, шила, копала, а в прогалинах між цим ділом – вчилася малювати".

1-й дослідник-біограф: Катерина була самоуком. Не все виходило так, як хотілося, але вона була настирливою, не відступалася: "Малювання виходить грубе, руки ще не привикли слухать волю розуму мого. Я від цього сердилася, рвала роботи, кидала, але потім обдумувалась, збирала, плакала, склеювала. І знову бралась до діла". Достеменно невідомо, хто давав Катерині перші уроки: чи вчитель Іван Калита, який трохи малював, чи художник із Смотриків, що малював ікони. Та найбільше вчилася вона у природи, скрупульозно досліджувала будову кожної квіточки, кожної пелюсточки, листочка. Спостерігала, аналізувала різницю в кольорах кожної рослини залежно від пори року, дня та сонця, і в хмарну днину, і при місячному освітленні. Поступово відкривала для себе секрети техніки живопису, композиції і малюнка.

Хлопчик – пензлик: Ось таке непросте життя було у знаменитої художниці. А зараз пропоную перейти до другої сторінки нашого журналу.

Друга сторінка "Дивосвіт картин художниці"

2-й дослідник-біограф: Її ім'я по праву займає чільне місце поряд з іменами відомих народних художників: Марії Примаченко, Ганни Собачко, Надії Білокінь, Параски Власенко. Це вона, Катерина Білокур, взявши все найкраще з народної творчості, стала справжнім художником-професіоналом. Вона ніколи не копіювала природу, а витворювала з неї музику, свято, поезію. Черпала вона натхнення з народних пісень, казок, легенд, народного мистецтва. Її захоплювали орнаменти на предметах народного побуту, проте найбільше зачаровували квіти. Свої перші роботи художниця малювала на фанерних дощечках олійними фарбами, а потім вже – рослинними: із бузини, буряка, калини, цибулиння. Ще малювала вугіллям на не ґрунтованому полотні, бо не знала, що треба його ґрунтувати. Дізналась про це лише в 1934 році. А спеціальний папір для малювання побачила в Києві аж у 1949-му, будучи вже відомою художницею. Її перші роботи – це портрети рідних, односельців. З цих робіт відомі (*демонструє картини на екрані*) – "Портрет Олі Білокур" (1928 р.), "Портрет колгоспниці Тетяни Бахмач" (1932-1933 р.). Її перші натюрморти – картини "Берізка" (1934 р., на жаль, втрачена), "Квіти за тином" (1935 р.), свідчать про ще недостатню майстерність художниці.

2-й дослідник-біограф: Коли Катерина бувала в Києві, вона годинами простоювала в музеях, щоб збагнути закони малювання. Пензлі робила собі сама, подібні до голки, з котячих чи ховрашиних волосинок і вишневих гілочок. "Такими пензлями, – згадувала вона, – легше передавати тони та напівтони".

Квіти заповнили душу Катерини Василівни. Подивіться на її картини (*дiти переглядають картини за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=GSRwdhlnFrs>*).

На них майже скрізь переважають квіти. Кожен з нас, мабуть, не раз бачив їх у квітниках, на городі, в саду, у лісі чи у полі. Проте такого розмаїття кольорів ми не зустрінемо в природі! Але, разом з тим, споглядаючи ці роботи, ми цього навіть не помічаємо, настільки органічно вони об'єднані в букети фантазією їхнього творця.

1-й дослідник-біограф: Катерина Білокур вже мала чудові картини, такі як: "Жоржини", "Квіти в тумані", але підтримки та допомоги для розвитку своєї творчості не мала. Шлях своїм дітям-полотнам проклала сама. Вона стала відомою художницею аж у 40 років, а допоміг їй у цьому випадок. Якось вона почула по радіо пісню "Чи я в лузі не калина була" у виконанні Оксани Петрусенко. Слова пісні так зачепили художницю, що вона написала відомій київській співачці листа. Розповівши про свою особисту драму і мрії, вона вклала у нього малюнок із зображенням калини. Петрусенко зацікавилася долею талановитої дівчини і показала його своїм знайомим київським художникам. Дуже скоро до Катерини додому приїхали представники Полтавського будинку творчості. І сталося диво: дивовижні роботи нікому невідомої, але обдарованої художниці відібрали для персональної виставки. Першу виставку її картин провели в Полтаві, а незабаром і в Києві. Опікувався долею художниці і Павло Тичина, запрошував її до своєї київської квартири. Вона ж на знак подяки подарувала йому кілька своїх картин.

2-й дослідник-біограф: Після війни картини Білокур регулярно виставлялись у Київському музеї народного декоративного мистецтва. Сьогодні більшість робіт народної художниці зберігаються саме в цьому музеї, а також в Яготинській картинній галереї. В приватних зібраннях картин майже немає. Всього ж за своє життя Катерина створила близько ста робіт. Після війни до Катерини прийшло і всесвітнє визнання. Три картини Білокур: "Цар-кокос", "Берізка" і "Колгоспне поле" брали участь в міжнародній виставці в Парижі в 1954 році. Побачивши їх, всесвітньо відомий художник Пабло Пікассо поцікавився їхнім автором, і коли йому відповіли, що це роботи простої селянки, він сказав: "Якби ми мали художницю такого рівня майстерності, то змусили б говорити про неї весь світ". Мабуть, не тільки Пікассо підкорили картини Білокур, адже після виставки під час транспортування до Радянського Союзу картини були викрадені. І вони до сих пір не знайдені.

1-й дослідник-біограф: До речі, художницю вабили не лише квіти. В багатьох її роботах постає образ берізки. Про одну з картин, "Берізку", (*демонструє картину на екрані*), ми вже згадували. З великою любов'ю змальовувала художниця це тендітне, ніжне дерево і в інших своїх картинах. Ось ще одна робота майстрині: вечірня мла огортає дві

берізки, оточені квітами. Промінь місячного сйва пасмами падає на три букети квітів. Один – з червоних півоній, другий – з рожевих троянд, третій – з водяних жовтих квітів. Синя холодна гама створює ілюзію тихої, сповненої романтики ночі. Цей твір – велика і хвилююча розповідь про щось таємничо-зворушливе в природі, довкіллі.

2-й дослідник-біограф: Та все ж з особливим трепетом, ніжністю малювала художниця саме квіти: польові, лісові, садові, хатні... Перед орхідеєю в захваті німіла, аж руки здіймала до неба від розчулення небаченої краси. Не менше полонила її уяву і бегонія – диковинна квітка, з якою віч-на-віч зустрілася вперше в ботанічному саду. А квітування соняшника? Чи бачили ви безмежний лан соняшників, що повертають свої голівки до сонця? Катерина Василівна квітування соняшника не лише любила, а й знала. Заплющувала очі і, навіть, серед зими кожну жилочку на пелюсточці, внутрішнє світло кольорів бачила. Ніжний оксамит личка соняшникових пелюсток нам здається жовтим, а художниця в ньому назбирувала аж одинадцять відтінків!

1-й дослідник-біограф: Творчість Катерини Білокур викликала захват у багатьох добре знаних у мистецьких колах особистостей: художників, письменників, поетів. Ось як писав про неї відомий український поет Василь Голобородько:

Богданівка – не Богом дане,
Не чортом прокляте село,
А та земля, де на світанні
Найбільше квітів розцвіло.
І гомонять вони, як люди,
І мова їхня – голосна.
Таких квіток ніде не буде,
Хіба що вицвітуть у снах.
Такі – не хиляться, не в'януть.
Таких морози не приб'ють.
І навіть росами тумани
Перед світанком не заллють.
На них немає ні пилінки.
Це їх не можна не любити.
Це їх самотня добра жінка
Колись навчила говорити.
Усі вони у світ широкий
Зітхають крильцями бджоли,
Лиш чорнобривчик кароокий,
Ще не говорить, бо малий.

Але і він уже сміється
І тулить личко до листка,
І сам собі таким здається,
Як хтіли пензель і рука.
Його сестра, струнка жоржина
Усім розказує про те,
Що мама їхня – Катерина,
Що серце в неї – золоте.
В родинній злагоді-довірі,
Чи тепле літо, чи зима,
Гуляють квіти на подвір'ї,
А хтось казав: "Дітей нема".
А то збираються і їдуть,
Щоб дивувать красою світ.
А їх очікують сусіди
Та бур'янець коло воріт.
Вони вертаються, бо знають:
Яким не був би інший світ,
А квітка мальва спочиває,
Коли схиляється на пліт.

Хлопчик-Пензлик: Без сумніву, квіти в нашому житті займають особливе місце. Впевнений, що у кожного з вас є також улюблена квітка. А давайте зараз уявимо себе своєю улюбленою квіткою і розкажемо про неї. Чому саме вона є вашою улюбле-

ною?(діти уявляють себе квітами і розказують про себе).

Хлопчик-Пензлик: А тепер давайте поговоримо про літературні проби пера Катерини Білокур і перегорнемо третю сторінку нашого журналу. Передаю свого чарівного пензля групі літераторів.

Третя сторінка "Літературні проби"

1-й літератор-дослідник: Поетом Катерину Білокур назвала художниця декоративного мистецтва Емма Гурович, коли прочитала в адресованому їй у 1957 році листі дивовижний опис зустрічі Катерини з журливою, сумною осінню, що сиділа на вербовому пеньку і втирала сльози пожовклим листячком. Так, народна художниця творила поезію, концентруючи в живописі всі інші свої таланти – пісенність, артистизм, хист до літературного слова, вміння мислити філософічно.

2-й літератор-дослідник: У п'ятдесяті роки, коли художниці стало трохи легше жити, вона читала багато літератури з образотворчого мистецтва, а також твори Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Генріха Гейне, Вольфганга Гете і свої враження переливала у свої твори, а також у листи до друзів та знайомих. Її листи вражають не лише точними й глибокими характеристиками подій, людей, мистецьких творів, своїх і чужих, а й глибокою філософською мудрістю в поглядах на життя і його найбільші вартості. Вони – це немов сповідь її душі, як мудрість її народу. Ці листи, на думку багатьох письменників, зокрема Олеся Гончара, Миколи Бажана, щось більше, ніж література.

1-й літератор-дослідник: Так, численні листи Катерини Білокур свідчать про те, що її літературний таланти не поступався художньому. Серед її кореспондентів – Павло Тичина і його дружина Лідія Петрівна, мистецтвознавець С. Таранущенко, директор Музею українського народного декоративного мистецтва В. Нагай, уславлена художниця О. Кульчицька, полтавський художник М. Донцов та його дружина Юлія Іванівна, художниця Е. Гурович і багато інших. Художниця розповідає їм про свої задуми й роботу, ділиться спогадами, думками, враженнями.

2-й літератор-дослідник: Крім епістолярного жанру, наприкінці 1950-х років, певно, коли стало менше енергії та фізичних сил створювати картини, Катерина Білокур звернулася ще й до ідеї літературної творчості та написала оповідання "В селі Богданівці Шрамківського району на Черкаській землі". Твір написаний з м'яким гумором і присвячений життю односельчан. А до того вже була "Казка", у якій, як кажуть, передбачила екологічну катастрофу за 30 років до Чорнобиля. Нею була створена також п'єса на основі драми власного життя, де описані взаємини з рідними та близькими людьми. Дійовими особами там були Батько, Мати, Дочка... Хотіла видати її у видавництві "Мистецтво", принесла до знайомої редакторки Юлії Беякової зі словами: "Прочитайте, скажіть свою думку". Коли ж редакторка сказала, що, п'єса, мовляв, слабка, композиційно безпорадна, позбавлена драматургічного дійства, треба працю-

вати над нею ще, Катерина Білокур настільки була розчарована, що в розпачі знищила рукопис...

Хлопчик-Пензлик: А зараз пропоную перейти до нашої четвертої сторінки і трішки творчо попрацювати.

Четверта сторінка "Художня майстерня"

Звучить "Вальс квітів" П. Чайковського.

Хлопчик-пензлик: Діти! Закривайте оченята, хвилину послухайте музику і намагайтеся в уяві квітку, можливо, свою улюблену. І немає різниці, коли вона чарує вас своєю красою: весною чи влітку, восени чи взимку. Велика та чарівна земля нашої України. І куди б ми не пішли: чи то у ліс, чи на луки, чи в поле – скрізь нас привітно зустрічають усмішки рідної землі – чарівні квіти. Квіти ваблять наші очі дивовижною красою, зігрівають наші серця своєю надзвичайною ніжністю і тендітністю. Квіти – це неповторний дарунок природи. Тож давайте і ми зараз спробуємо відтворити це чудо природи.

Проводяться творчі заняття:

- з використанням різних технік: малювання, аплікації, тощо, дітям пропонується уявити квіти, що сподобалися у творах Катерини Білокур, та спробувати зобразити їх;
- скласти або пригадати вірш про квіти та записати його, прикрасивши малюнком квітів;
- скласти сенкан про квітку.

Сенкан

(складання за правилами коротких "віршів")

1-й рядок - словникове слово (іменник)	Квітка.
2-й рядок - прикметники (опис)	Червона, біла, фіолетова.
3-й рядок - дієслово (дія)	Цвіте, чарує, вабить, веселить, надихає.
4-рядок - речення	Квітка - це усмішка сонця.
5-рядок - висновок	Краса.

1-й дослідник-біограф: Вона передчасно пішла із життя в розквіті таланту. Два останні роки життя Катерина Василівна майже не працювала. Все гостріше, болючіше підступала страшна хвороба (окрім ніг, які застудила при спробі втопитись, додалися болі в шлунку). Полікуватися в лікарні не могла, бо хворіла мати, яку необхідно було доглядати. На початку червня 1961 року 94-літня матір померла. Катерину Білокур, геть змучену болем, відвезли до Яготинської районної лікарні. 10 червня їй зробили операцію. У той же день художниці не стало.

2-й дослідник-біограф: Творчість художниці з села Богданівка належить до найкращих надбань української культури ХХ століття, вона стала предметом вивчення й дослідження мистецтвознавців. У Яготинському історико-краєзнавчому музеї розгорнуто дві експозиції з її живописною та графічною спадщиною, а в Державному музеї українського народного декоративного мистецтва у Києві є великий "білокурівський" зал, в якому

зібрано найкращі її творіння. 1980 року було поставлено телеспектакль "Катерина Білокур", 1983-го композитор Леся Дичко створила однойменний балет. У 1986 році вийшов документальний фільм "Чарівний світ Катерини Білокур", а у 1989-му – художній двосерійний фільм "Буйна". 1995 року видано збірку листів художниці в опрацюванні Миколи Кагарлицького, які засвідчують її великий письменницький талант. У творчому спадку Катерини Білокур нараховують, за одними даними, понад 80, за іншими, близько 120 картин і на більшості з них – різнобарвні квіти.

Хлопчик - пензлик (*підводить підсумок заходу, запросивши дітей до обговорення питань*):

- Що найбільше вразило в творчості Катерини Білокур?
- Що їй допомогло стати справжнім художником?
- Якою постала перед вами художниця?
- Яким досвідом ви збагатилися?

Калейдоскоп цікавих фактів

"Увічнений у пісні, або Життя на високій ноті"

До 95-річчя композитора Ігоря Наумовича Шамо

Захід може супроводжуватись відеопрезентацією та прослуховуванням аудіо-записів пісень композитора.

Перша ведуча: Будь-яке мозаїчне панно, як відомо, складається із крихітних різнокольорових частинок – більших чи менших. Із цих невеличких складових вимальовується певний образ. Так само, чи то розлогі, чи коротенькі замальовки, спогади про людину, якої вже немає з нами, створюють всебічний портрет особистості, тим паче портрет Майстра. Про такого визнаного Майстра, як Ігор Наумович Шамо, вже написано і сказано чимало, бо багатогранність, мозаїчність обдарування Ігоря Шамо справді вражає. Адже працював композитор у найрізноманітніших музичних формах і жанрах. Його твори були в репертуарі солістів, камерних та симфонічних оркестрів, хорів, ансамблів тощо. Шамо і сам був чудовим піаністом, тому створював яскраві й цікаві для виконання композиції. До речі, йому належить перша в Україні хорова опера "Ятранські ігри", написана у 1979 році на вірші В. Юхимовича, яка виконувалась без оркестрового супроводу, з унікальною на той час партитурою. Ігор Наумович із задоволенням писав музику і до кінофільмів та театральних вистав. Деякі з пісень згодом пішли у самостійне життя й виконувалися та й виконуються багатьма співаками.

Друга ведуча: Так, природа щедро обдарувала митця, та все ж чи не найяскравішою перлиною в цілій низці його талантів був дар Пісняра. Здавалося, він був народжений з піснею в серці. Навіть у родині Шамо жартували, що малий плакав, наче вигадував пісню. А народився Ігор Шамо в Києві 21 лютого 1925 року в сім'ї аптекаря. Життєвий шлях йому випав тернистий, як і у всього його покоління, обпаленого війною. Улюблене заняття музикою довелося перервати – загармили гармати Другої сві-

тової. В евакуації юнак вивчився на фельдшера і добровольцем пішов на фронт. Пройшов усю війну, був поранений. Упродовж життя лихоліття війни раз по раз нагадували про себе і виливалися у музичних творах. Саме цій темі присвячена його симфонія "Пам'яті героїв", пісні на вірші Д. Луценка "Стоїть над Волгою курган", "Фронтовики" та інші.

Перша ведуча: Після демобілізації Шамо, як одному з кращих учнів музичної школи, запропонували вступити до Київської консерваторії, де він навчався на композиторському відділенні у таких визначних педагогів, як Б. Лятошинський та Л. Ревуцький. Вони високо цінували талант молодого музиканта. Не дивно, що вже у 23 роки, будучи студентом третього курсу, Ігор Шамо стає наймолодшим членом Співки композиторів України. Він був дуже плідним митцем, написав величезну кількість творів, але ніколи не спочивав на лаврах. Працював завжди багато і завзято, ні на хвилину не зупиняючись у прагненні до власного професійного удосконалення. Звичайно, ми не маємо на меті висвітлювати тут усю багатогранну творчість Ігоря Шамо. Хотілося б сьогодні поговорити саме про Шамо – пісняра та про Шамо – людину.

Друга ведуча: Уявіть, що лише пісень він написав понад 300. Серед найбільш вдалих і улюблених слухачами – пісні на вірші свого друга Дмитра Луценка "Україно, любов моя", "Фронтовики", "Романтики", "Осіннє золото" тощо. Співпрацював композитор також і з іншими поетами: В. Курінським, Ю. Рибчинським, М. Ткачем, В. Юхимовичем та іншими. Пісні Шамо свого часу звучали на багатьох сценах і майданчиках, лунали по радіо, а то й просто з вікон на вулиці. Їх виконували славетні співаки: М. Магомаєв, Г. Отс, Д. Гнатюк, Д. Петриненко, Ю. Гуляєв, О. Таранець, А. Мокренко. Усіх не перелічити. Пісні були добре знайомі не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Зокрема, його чудовий вальс "Де ти тепер?" "рознесла" по світу неповторна Квітка Цісик. Пізніше пісні Ігоря Шамо брали до репертуару тоді ще молоді виконавці – В. Білоножко, Т. Петриненко, самодіяльні солісти і колективи. Давайте зараз послухаємо з вами неперевершений "Дніпровський вальс" у виконанні блискучої Євгенії Мірошниченко!

Перша ведуча: Не будучи етнічним українцем, але народившись на цій благодатній землі, Ігор Шамо увібрав усе багатоголосся української мелодійної, пісенної основи музики, тонко відчував саму природу української пісні. Він виробив свій власний, такий пізнаваний пісенний стиль, який виявлявся у насиченні мелодій фольклорними інтонаціями. Тому багато слухачів часто вважали його пісні народними. Зокрема, часто замовляли включити до програми "народну" пісню "Не шуми, калинонько" або "Три поради", або "Ой, вербиченько". Ось воно, справжнє народне визнання! І саме за пісенну творчість 1976 року композитор був відзначений Державною премією імені Тараса Шевченка.

Друга ведуча: Особлива ж доля судилася пісні Ігоря Шамо і Дмитра Луценка "Києве мій". Написана 1962 року і вперше виконана незабутнім Юрієм Гуляєвим, ця пісня практично майже одразу й упродовж 40 років була неофіційним, а з 2014 року

стала офіційним гімном нашої столиці. Згодом композитор разом з Д. Луценком згадував, як саме виник задум написання пісні про Київ. Яюсь, гуляючи схилами Дніпра, друзі почули захоплені слова якихось молодих людей, котрі проходили повз. З мимохідь почутої фрази: "Ну, як це місто можна не любити!", - блискавично народилась ідея створити пісню, присвячену улюбленому місту. *(Звучить аудіозапис пісні "Києве мій")*

Перша ведуча: Люди, яким пощастило спілкуватись з композитором особисто, відзначали, що не можна було не звернути увагу, якою красивою людиною був Ігор Наумович. Як зовні, так і внутрішньо. Йому були притаманні не надто шановані нині риси: порядність, ввічливість, скромність. Словом – інтелігентність. Ці риси яюсь гармонійно уживалися в ньому із доволі строгою вимогливістю до музикантів, з якими працював, та, власне, і з вимогливістю до самого себе. Відомо, що Ігор Шамо мав бездоганний слух, тож прагнув якнайточнішого виконання своїх творів. Водночас композитор ніколи не гримав на оркестрантів, своє невдоволення виявляв дуже коректно. 2006 року вийшла книга спогадів про Митця, що має красномовну назву "Я з вами був і буду кожену мить...", упорядником якої стала донька композитора Тамара Шамо. Тут вміщені спогади родини композитора, друзів, диригентів, поетів, музикантів. Так от, усі вони, окрім творчого таланту Маестро, підкреслюють його людські якості: яким він був доброзичливим, м'яким серцем, щирим другом. А ще говорять про його безмежну любов до Києва.

Друга ведуча: Справді, Ігор Шамо був киянином, як то кажуть, "на всі сто". Він був закоханий у рідне місто. Цю любов успадкував від батька, також корінного киянина. Але це була не просто любов до міста, в якому композитор народився і жив. Шамо постійно цікавився його історією, знав кожену вуличку, кожен куточок міста. Міг без проблем провести оригінальну екскурсію для друзів і колег з інших міст. Тут, у Києві, він почувався комфортно. Тож, коли його неодноразово запрошували переїхати до Москви, зокрема, умовляли колишні шкільні друзі, композитори Шаїнський і Френкель, Шамо категорично відмовлявся. Не даремно разом із поетом Михайлом Ткачем вони написали прекрасну пісню "Тільки в Києві", яку так ніжно виконував О. Таранець.

Перша ведуча: Безумовно, без пісень Ігоря Шамо неможливо уявити пісенну палітру України. Але навіть не всі палкі шанувальники творчості композитора знають, що він також вправно малював, ліпив, займався різьбярством і, навіть, створив колекцію шийних хустинок і беретів. Отакий він – Ігор Шамо, народний артист України, лауреат Шевченківської премії, Митець з великої літери. Приємно, що земляки не забувають славного співця столиці. Його іменем названа київська музична школа №7, де вчився композитор. На Русанівці на його честь названо бульвар. Та все ж не дарма кажуть, що Митець живий, поки звучить його Музика, поки живуть його Пісні. *(звучить аудіозапис однієї з пісень І. Шамо)*. До ювілею композитора ми зібрали кілька цікавих фактів про нього, які сподіваємось доповнять його образ.

1-й факт. Виявляється, Ігор Наумович був людиною контрастів. У житті – дуже ввічливий і навіть сором'язливий. До всіх людей звертався м'яко і коректно, ніколи не підвищував голос. Друзі також згадують, що Ігор Шамо був комунікабельною людиною, завжди розповідав цікаві історії. Вони потім перетворювались на легенди чи анекдоти, що згодом гуляли по мистецькому світу уже без участі композитора. І в той же час у професійному житті композитор був дуже вимогливим. До цього часу ходять легенди, що його боялися музиканти всіх оркестрів, з якими він працював.

2-й факт. Батько Ігоря працював директором аптеки, трохи грав на трубі та дуже любив Київ. Тож передав синові любов до музики і до міста. Малий Шамо навчався музики у початковій школі у відомого викладача Д. Писаревського, а той рекомендував його до вступу у спеціалізовану музичну школу імені Лисенка. Однокласниками Ігоря були Володимир Шаїнський та Ян Френкель. Вже тоді Ігор вирішив, що навчатиметься на композиторському факультеті Київської консерваторії.

3-й факт. З початком Другої світової війни батько та брат майбутнього композитора пішли на фронт, а Ігор із матір'ю евакуювались до Уфи, де Шамо вступив до медичного училища, екстерном закінчив його та записався добровольцем на фронт. Військовим фельдшером він пройшов усю війну до самого Берліна. У Австрії на святковому концерті на честь перемоги лейтенант Шамо грав на трофейному акордеоні. Композитор згадував також, як під час служби у Відні він під звуки власного акордеона зустрів своє єдине кохання – майбутню дружину Людмилу. Можливо, саме там, на першому після Перемоги військовому балу у Відні, і виникла мелодія однієї з найпопулярніших пісень Шамо – "Дніпровський вальс". Пара зареєструвала шлюб у радянському посольстві. А після демобілізації в 1946 році молоді повернулись до Києва.

4-й факт. Професура Київської консерваторії рекомендувала Ігоря до вступу у навчальний заклад. Проте екзаменаційній комісії треба було представити хоча б один твір, щоб абітурієнта могли оцінити як композитора. Кажуть, що часу на створення та запис у Шамо не було, але в останній момент перед іспитом прийшло натхнення, і він створив п'єсу "Фантастичний марш". Хвилювався, що твір сирий, погано продуманий. Проте на комісію він справив гарне враження, і Шамо прийняли. Причому запропонували навчатися відразу на другому курсі. Але Ігор був вимогливим та об'єктивним до себе, тож став студентом першого курсу. Композиції його навчали Лев Ревуцький та Борис Лятошинський. На той час родина Шамо вже мала маленького сина. Пізніше Ігор дізнався, що Борис Лятошинський з власних коштів додавав грошей до його стипендії. Поки навчався, Шамо сам утримував родину: підробляв на весіллях, грав у ресторанах, працював у заводському театрі "Арсеналу", робив музичне оформлення театральних спектаклів.

5-й факт. Шамо дійсно був обдарованим, що відразу відзначали всі викладачі. Він завжди посідав перші місця на конкурсах студентських робіт. Рідкісна річ – ще студентом-третьокурсником він став членом Спілки композиторів України. На дипломному концерті Шамо грав свій твір на фортепіано у супроводі симфонічного оркест-

ру. Згодом виконував його на концертах у Москві та Києві. Тож випускник відразу став визнаним композитором.

6-й факт. Коли родина композитора мала вже двох дітей, отримали трикімнатну квартиру у центрі, і в Ігоря з'явився робочий кабінет. Там він творив музику, малював, ліпив, вирізав статуетки з дерева. Він зібрав гарну колекцію шийних хустин і беретів, придбав "Волгу", якою вся родина у вихідні виїздила на дачу у Конча-Заспі. Композитор мешкав у Києві до кінця життя, хоч у 1958 році отримав особисте запрошення від голови Спілки композиторів СРСР Тихона Хреннікова переїхати до Москви. І, не дивлячись на вмовляння друга Яна Френкеля, відмовився.

7-й факт. Загалом Шамо створив понад 300 пісень, в основному ліричних, патріотичних, балад та романсів. Мало хто з композиторів може похвалитися тим, що він пише музику без інструмента. Як правило, композитор перевіряє те, що він вигадав на інструменті. А Ігорю Наумовичу це було просто непотрібно. Виявляється, його вчитель колись сказав йому, що писати з інструментом – це просто награвати музику, а композитор має її створювати. І от Ігор Шамо міг абсолютно без інструмента моментально написати твір. Він створював свої шедеври дуже швидко. Працював композитор із різними поетами, проте союз із Дмитром Луценком був найбільш плідним.

8-й факт. Історій про те, як Шамо написав музику до гімну Києва, безліч. Одна з них розповідає, що композитора викликав міністр культури УРСР Ростислав Бабійчук, який і запропонував йому попрацювати над твором. Тоді Шамо покликав друга – поета Дмитра Луценка, і, випивши за ніч відро чаю та випаливши дві пачки "Біломору", друзі створили "Києве мій". Про життя того, хто написав музику цієї легендарної композиції знято документальний фільм "Ігор Шамо. Києве мій!". Автор фільму Тетяна Жицька та режисер Світлана Красножон спробували розповісти про нього не тільки як про творця відомої пісні, а й як про унікального композитора, чия обдарованість і зараз дивує багатьох.

9-й факт. Шамо також працював над музичним оформленням художніх фільмів. Писав музику досить швидко та без інструменту (так робить мало хто з композиторів). Коли створювали пісні до фільму "Як гартувалася сталь", поет Роберт Рождественський не встиг вчасно надіслати вірші композитору. Тож він зателефонував Шамо і надиктував вірші телефоном, а той моментально написав музику до щойно почутого тексту. Пісню до фільму одразу почали записувати.

10-й факт. Все життя Ігоря Шамо було пов'язане з Києвом – містом, де він народився, навчався, де творив свою музику і яке безмежно любив. У 55 років переніс онкологічну операцію, але хвороба прогресувала ще рік. 17 серпня 1982 р. Ігор Наумович Шамо помер від раку шлунку, похований на Байковому цвинтарі в Києві.

Друга ведуча: Митець за життя з легким сумом говорив, що його сприймають переважно як пісенного композитора, хоча він відчуває себе композитором універсального плану, для якого цікаві всі жанри. Він був майстром надзвичайно широких можливостей, у цьому переконує кожен твір, кожна нота, які вийшли з-під його пера: пі-

сня, симфонія, фортепіанний цикл, романс, квартет, кантата, кіномузика і ще багато-багато чого... Ми знаємо безліч випадків, приміром, в акторському середовищі, коли комедійний актор усе життя мріє зіграти в трагедії, і навпаки – трагік відчуває себе в душі генієм комізму. Ігор Наумович Шамо блискуче зіграв протягом свого недовгого композиторського життя майже всі можливі ролі – не зіграв, а геніально прожив. Сьогодні ви дізнались багато цікавого про геніального композитора, тож, думаємо, вам не складно буде відповісти на питання нашої експрес-вікторини.

Експрес-вікторина "7 запитань про Ігоря Шамо"

1. Який ювілей І. Шамо ми відзначаємо у 2020-му році? (90-річчя; 85-річчя; 95-річчя; 100-річчя);
2. Яку першу освіту здобув І. Шамо? (юридичну; медичну; військову; педагогічну);
3. На якому факультеті консерваторії навчався І. Шамо? (скрипковому; теоретичному; диригентському; композиторському);
4. Куди потрапив І. Шамо на третьому курсі навчання? (на фронт; до лікарні; до спілки композиторів; до Москви);
5. Скільки пісень написано Ігорем Шамо? (150; 300; 200; 500);
6. Як називається гімн столиці України, написаний Ігорем Шамо? ("Місто каштанів"; "Любов моя, Києве"; "Києве мій"; "Моє місто");
7. Хто автор тексту до пісні І. Шамо "Україно, любов моя"? (Т. Шевченко; Г. Сковорода; В. Стус; Д. Луценко);

Доречно організувати в бібліотеках **цикл мистецьких візитівок "Вони прославили Україну на весь світ!"**. Заходи варто супроводжувати прослуховуванням аудіозаписів та переглядом відеофрагментів творів митців.

"Майстер магії танцю та реформатор української хореографії"

До 115-річчя від дня народження Павла Павловича Вірського

Павло народився 25 лютого 1905 року в Одесі. Вірські мали дворянське походження. Дід займався банківською справою, бабуся – випускниця інституту шляхетних панянок. Батько тяжів до точних наук і був інженером. У родині всі сподівалися, що Павлусь піде батьківською стежкою, готували його до вступу на навчання за кордон. Спочатку малого відправили до престижної Рішельєвської гімназії, але вже там стало зрозумілим, що ні математика, ні фізика не приваблюють гімназиста, а ось музика просто заворожувала. Щонеділі родина відвідувала оперу, тоді хлопчина й вирішив присвятити себе мистецтву.

Коли хлопцеві виповнилося 12 – вибухнула революція, яка змінила все життя Вірських. Щоб не померти з голоду, батько з дідом ходили до моря, вимочували у воді канати, а потім сушили, щоб збирати сіль і продавати. На вторгований гріш жили. Па-

вло працював на будівництві сторожем. Коли життя стало більш-менш стабільним, хлопець закінчив навчання. У 1923-му вступив до Одеського музично-драматичного училища, продовжив науку в Московському театральному технікумі.

Майбутній віртуоз танцювальних па прийшов на балет не в 6 років, а вже після 18. Ніхто тоді не вірив, що хлопець зможе досягти вершин, а він попри все зумів! Ще в студентські роки мріяв оживити народний академічний танок театральним дійством. Для випускної роботи придумав сценку з п'яним матросом. За лаштунками заліз на двометрову драбину і, коли зазвучала музика, вивалився прямісінько до публіки. Зал зайшовся сміхом. Така реакція залу надихнула молодого танцівника виступати з цим номером у розважальних клубах. За один свій виступ йому платили 25 рублів. Для нього це були величезні гроші.

По закінченню технікуму повернувся в Одесу й став працювати в оперному театрі. Разом із балетмейстером Миколою Болотовим Вірський представив глядачам оригінальну постановку балету Глієра "Червоний мак". За рік, у 1929-му, поставили "Есмеральду", де Павло танцював партію Клода Фролло. Двоє талановитих митців органічно доповнювали один одного. Болотов займався постановкою, Вірський наповнював спектаклі яскравими, пластичними рухами.

У 1934 році двоє товаришів керували балетною трупю в Дніпропетровську (нині Дніпро). Вистави мали шалений успіх. Глядачам презентували "Декамерона", "Міщанина із Тоскани", де Вірський віртуозно виконував свої партії.

Проте все це творче розмаїття – лише преамбула до діяльності, що змінить творче обличчя Павла Вірського й визначить його місце в українській культурі.

Починати цю діяльність йому довелось майже з нуля – український сценічний танець існував тоді лише у вигляді вставних номерів у спектаклях українського музично-драматичного театру й одиничних опер. Першим кроком Вірського на новому шляху була постановка в Одесі наприкінці 20-х років танців в опері М. Лисенка "Тарас Бульба". Запропонований Вірським розвиток національної танцювальної лексики на ґрунті класичного балету відразу зустрів визнання серед танцівників і хореографів. Наступним етапом була Декада української літератури і мистецтва в Москві, для якої Вірський і Болотов поставили танці в опері С. Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм".

Напередодні війни Павла Павловича запросили балетмейстером Київської опери. Спочатку пообіцяли квартиру, але коли хореограф приїхав, ніякої квартири не було. Оселився в готелі. Утім він не переймався. Міг придумувати постановки прямо в коридорі, чи сидячи на підлозі. Щоб переманити Вірського до себе, Київський військовий округ запропонував йому житло в обмін на те, що той стане балетмейстером їхнього ансамблю. Павло погодився, разом із новою трупю їздив по фронтах, доставшись аж до Сталінграда. Там його побачив Олександр Александров і запропонував перебратися до Москви. Так українець став балетмейстером Червонозоряного ансамб-

лю танцю Московського округу, яким керував Александров. Та Україна не відпускала надовго свого сина. І зрештою він повернувся.

Із 1955 року Вірський став художнім керівником Державного ансамблю танцю УРСР. У роботі балетмейстер був дуже вимогливим. Не шкодував ні себе, ні танцюристів. Якщо у них не виходило – виконував складні піруети сам. Та вже коли гнівався, то боялися всі! Кричав: "У тебе що, дві ліві ноги?". Балерин доводив до сліз. Та все ж завжди залишався людяним, дбав про кожного артиста, допомагав із житлом, путівками тощо.

Згодом Вірський заснував Національний академічний ансамбль народного танцю України. Ансамбль із гастрольями об'їздив чимало країн. Французькі газети писали: "Ця навала українських козаків зводить парижан із розуму". Сальвадор Далі кликав Павла Павловича на гостини, Мао Цзедун запрошував ансамбль на гастролі в Китай. Так Павло Вірський своїми аншлаговими гастрольями на всю планету заявив: "Ми – з України!"

За роки роботи в ансамблі Вірський поставив понад 100 номерів. Вони вражали глядача своєю яскравістю, проникливістю, ліричністю. Найвідоміші з них: "Чумацькі радощі", "Гопак", "Запорожці", "Ляльки", "Повзунець", "Шевчики" - й нині не втратили своєї актуальності. А "Гопак" став візитівкою ансамблю, який зриває овації в найкращих залах світу.

В останні роки життя, для розширення географії концертних програм Вірський співпрацював із видатними балетмейстерами з різних куточків України. Найкращим виявився творчий дует із балетмейстеркою Закарпатського ансамблю Кларою Балог. Зокрема, їхня постановка "Березнянка" підкорила тисячі глядачів.

Павло Вірський помер 5 липня 1975 р., щойно відзначивши своє 70-ліття, сповнений творчих сил і планів. Мине ще два роки, перш ніж ансамбль, який ледь не з моменту виникнення називали "ансамблем Вірського", одержить право офіційно носити ім'я свого творця.

"Покликання його душі – пісня"

До 125-річчя від дня народження Григорія Гурійовича Верьовки

Талановитий український композитор, хоровий диригент і педагог Григорій Гурійович Верьовка народився 25 грудня 1895 року на Чернігівщині в родині селянина-ремісника, що налічувала 12 чоловік і жила в нужді. Маленький Гриць був шостим. Батько Григорія служив регентом у церковному хорі. Він і став першим учителем сина. Чар-голос батьківської скрипки він вдихнув, мабуть, ще з першим подихом, зачерпнув ту мелодію у самісіньке серце і вже більше ніколи не розлучався з нею. Той голос живив його фізичні й духовні сили, розкрилив коштовний дар освятати мелодією народу неповторну чистоту і велич української душі.

Вчився Григорій спочатку в місцевій трирічній земській школі. Помітивши у сина неабиякі музичні здібності і добрий голос, батьки віддають його до архієрейського

хору в Чернігові. Вже в той час він самотужки навчився грати на скрипці, яку, як згадував сам композитор, виміняв у шкільного товариша за ковзани.

Незабаром хлопця приймають до духовного училища, а потім – до семінарії. Тут він навчається гри на музичних інструментах, співає в семінарському хорі, а згодом стає його регентом. У Чернігові юнак познайомився з майбутнім поетом Павлом Тичиною і зблизився з ним на ґрунті спільних мистецьких інтересів. Пізніше це знайомство переросло в міцну творчу дружбу.

З 1918 року Григорій живе в Києві і навчається композиції і хоровому диригуванню в музично-драматичному інституті імені М. Лисенка у професора Болеслава Яворського.

В 1919 році композитор разом з П. Тичиною та В. Магорським організовує великий самодіяльний хор, перетворений пізніше у капелу-студію ім. Леонтовича. На її базі у 1925 році відкрилась професійна музична школа, директором якої став Григорій Гурійович.

Перші композиторські спроби Верьовки започаткувались ще в Чернігові. Він обробляв церковні розспіви, збагачуючи їх інтонаціями українських народних пісень. Під час навчання в інституті Григорій створює ліричні романси на слова друга-поета Павла Тичини, інструментальні композиції для скрипки з фортепіано, симфонічного оркестру, хорові розробки народних пісень.

1930-ті роки ознаменовані його диригентською й педагогічною діяльністю. Григорій Гурійович здійснює керівництво українською національною філармонією. А з 1934 р. викладає диригування в Київській консерваторії.

З початком Другої Світової війни Верьовка працює у евакуйованому в Башкирію відділенні Московської консерваторії, веде наукову роботу в Інституті народної творчості й мистецтв АН УРСР, збирає й опрацьовує башкирський фольклор.

11 вересня 1943 року український уряд підписав постанову "Про організацію Державного українського народного хору", створення якого і керівництво доручили Григорію Верьовці. То був переломний момент Другої світової, коли радянські війська почали тіснити нацистів, – і Рада народних комісарів УРСР створила хор для підняття бойового духу "визволених". Григорія Верьовку, якому ось-ось мало виповнитися 48 років і який працював в Інституті фольклору Академії наук, призначили головним диригентом та художнім керівником цього хору. Отож, "посеред війни" Верьовка почав шукати співаків, музикантів та навіть артистів балету (у постанові писалося про 134 особи). На першому концерті в Києві хор слухали близько трьох сотень глядачів. Частина артистів була вбрана у сорочки з візерунками, наведеними малиною та чорницею, намиста у жінок – з новорічних іграшок, а через проблеми із взуттям попереду стояли чоловіки (для них знайшлися нові черевики). Згодом виступали у театрах, клубах, військових частинах і, звісно, госпіталях. А невдовзі його невеличкий колектив вже бере участь у кожному столичному святі.

Є відомості, що сам Григорій Гурійович вагався, якого спрямування має бути хор – народного чи академічного. Переповідають, що на бік народного співу перетяг мотузочок прихильності до фольклору ще з дитячих років.

30-річним Григорій одружився з Елеонорою Скрипчинською, хоровим диригентом, і так сталося, що за сім'ю їм правили їхні артисти. Обоє вкладали в них свої таланти і надії. Колектив під керівництвом Маестро звучав соковитим багатоголоссям. Тож саме Верьовці завдячуємо розвитком українського хорового співу. Упродовж 1943–1964 років було видано 137 платівок! Ще за два десятки літ тираж перевищив 8 млн. примірників. Частина пісень, як то буває, "пішла в народ": "Ой як стало зелено", "Ой чого ти, земле, молодіти стала", "І шумить, і гуде" звучали повсюди.

За тривалу концертну діяльність Григорій Гурійович Верьовка мав близько 80 медалей, орденів та інших нагород. Його наступник Анатолій Авдієвський розповідав, як хор гастролував за кордоном: на початку концерту традиційно виконували "Рече та стогне Дніпр широкий"; люди і плакали, і слухали стоячи, і довго не відпускали артистів, хоч виступ і так тривав 3 години замість однієї, як це практикувалося в цілому світі.

Григорій Верьовка помер 21 жовтня 1964-го. Ще того ж року, у грудні, колективу присвоїли його ім'я. Упродовж багатьох десятиліть хор був найбільшим професійним колективом, у якому гуртувалися народні й заслужені артисти, заслужені діячі мистецтв... Ще за життя Верьовка об'їздив з колегами чи не пів світу, дивуючи чужоземців українською народною творчістю... Його творча натура палахкотіла таким сліпучим серпанком, що, здавалося, відміряно їй палахкотіти століттями. Він щедро ділився тим живодайним світлом з оточуючими, з багатомільйонним глядачем-слухачем. Завдяки йому пісня нашого народу звеличувалась в ті роки, коли і слово українське мало зарости бур'янами.

Кілька цікавих фактів з історії знаменитого колективу стануть яскравим доповненням до образу знаменитого Українця.

1. Подейкують, що з всесвітньо відомим українським хором мріяв заспівати учасник ліверпульської четвірки – Пол Маккартні! Але у 70-ті роки це бажання було з розряду нездійснених, позаяк радянська влада забороняла співпрацювати з іноземцями.

2. У часи вінілу записи хору на платівках фірми "Мелодія" розліталися з нечуваною швидкістю. Тільки уявіть: накладі сягали восьми мільйонів копій! Це був єдиний творчий колектив з України, який зміг досягти таких вершин.

3. Історія хору бере початок у важкі роки воєнного лихоліття: у Харкові в 1943 р. був організований Державний український народний хор (з самого початку в складі були хорова, оркестрова та танцювальна групи) і призначений його художнім керівником і головним диригентом педагог Київської консерваторії Григорій Гурійович Верьовка. Поруч з ним хормейстером працювала його дружина, талановитий музикант

Елеонора Павлівна Скрипчинська. Тимчасовий колектив, що створювався задля виступів на фронті, перетворився на національний скарб.

4. Австрія, Нідерланди, Іспанія, Португалія, Коста-Ріка, Мексика, Куба, Нікарагуа, Чехія, НДР, Канада, Франція, Монако – всюди переповнені зали, бурхливі овації, осяяні радістю обличчя глядачів. Саме Хор Верьовки дістав багато національних і міжнародних відзнак. Зокрема, за великий внесок у справу миру й дружби між народами був нагороджений срібною медаллю Всесвітньої ради миру.

5. Тріумфальним став перший виступ колективу на американському континенті під час ЕКСПО-67 в Монреалі, де зібралося близько тридцяти тисяч слухачів. Як згадують очевидці, "це був момент істини, зворушливий момент єднання українців-емігрантів з земляками, які зі сльозами підхоплювали рідні мелодії, серцево обіймаючи наших виконавців".

6. У 2000-х відбулися перші гастролі артистів в США, де хор виступав у кращих залах, давши 86 концертів. Про один з них писала Washington Post: "... концерт відбувся в переповненому глядачами найпрестижнішому залі американської столиці – Центрі мистецтва ім. Джона Кеннеді. Чарівні українські пісні, які змінювалися запальними танцями, викликали шквал овацій, захоплені відгуки слухачів".

7. Саме Хор Верьовки незмінно виступав на інавгураціях всіх президентів України.

8. У репертуарі колективу більше 1000 пісень. Композиції, які в усі часи зривають шквал оплесків від Дніпра до Дунаю: "Розпрягайте, хлопці, коней", "Ой, у вишневому садочку", "Реве та стогне Дніпр широкий", "Щедрик" та багато інших. До того ж, репертуар завжди збагачується народними піснями тих країн, в яких гастролує хор. Загалом же за кордоном, де проходили виступи, хор співав українські пісні, старанно уникаючи російського репертуару.

9. У Хорі Верьовки розпочинали свій творчий шлях музичні легенди: Ніна Матвієнко, Ольга Павловська, Алла Кудлай та багато інших чудових співаків.

10. Під час гастролей хору у Мюнхені в жовтні 1959 року, коли радянськими спецслужбами був вбитий провідник українських націоналістів Степан Бандера, до концертного залу на виступ хору зайшли люди з похоронної процесії. Напруження нагадувало очікування вибуху бомби. Григорій Гурійович звично став перед хором, звів руки, змахнув, – і зал охопило могутнє "Реве та стогне Дніпр широкий". Замість вибуху бомби – шквал оплесків. А потім диригент і хор розпочали "Чуєш, брате мій!". Це було духовним мостом єднання. А наступного дня з посольства Радянського Союзу в Німеччині керівнику хору передали: "Чуєш, брате!" більше не виконувати.

"Основоположник модерну в українській музиці"

До 125-річчя від дня народження Бориса Миколайовича Лятошинського

В історії світової культури ім'я Бориса Миколайовича Лятошинського гідне стояти поряд з іменами Д. Шостаковича, Б. Бартока, К. Шимановського, А. Онеггера. Своєю творчістю композитор вписав музику України в європейський контекст.

Народився Борис Лятошинський 3 січня 1895 р. у Житомирі в сім'ї інтелігентів з демократичного середовища. По закінченні Київського університету та Київської консерваторії вже з 1920 року починає викладати в Київській консерваторії, а у 1935 році стає її професором.

Неповторний стиль Лятошинського увібрав скарби європейської культури. В його симфонічному світосприйнятті переплавлені насиченість тонів Густава Малера і вагнерівська драматургія, імпресіонізм французької музики і слов'янський романтизм, новації музичного авангарду представників Нової віденської школи і лірична філософія народної пісні.

У силу свого могутнього таланту, Лятошинський став головною жертвою "полювання на формалістів". Відкриваючи перед українською культурою сучасний європейський простір, він отримав тавро "найхарактернішого представника буржуазно-індивідуалістичного урбанізму". Як правило, жертв цькування оголошували на організованих громадських осудах – пленумах Спілки композиторів Радянського Союзу. Далі через центральні газети накладалося вето на ім'я композитора і його музику. Виносили вирок московські ідеологи, які, по суті, вирішували долю української музики.

Коли в 1951 році вперше прозвучала Третя симфонія Бориса Лятошинського, публіка й музиканти оркестру Київської філармонії, як згадують очевидці, стоячи влаштували автору бурхливі овації. Її інтерпретатором був відомий український диригент Н. Рахлін. Але одразу ж після прем'єри Спілка композиторів Радянської України влаштувала збори за участю колег із Москви. На цьому судилищі творчість Лятошинського охрестили антинародною і назвали формалістичним мотлохом, який треба спалити.

Сумний досвід такого побиття Борис Миколайович уже мав. У 37-му році його Друга симфонія, навіть не виконана, дістала різку оцінку московської критики. Автора звинуватили в небажанні "наблизитися до яскравого і хвилюючого радянського життя і перемогти в собі тяжкий тягар формалізму". Подібне повторилось у 48-му році. Аутодафе чекало і на Третю симфонію. Особливо дратував ідеологічну верхівку драматичний зміст твору і його трагічний фінал. До того ж симфонії передував епіграф "Мир переможе війну". Лятошинського звинуватили, що він, мовляв, бореться проти війни "не як радянський прихильник миру, а як буржуазний пацифіст".

Несприйняття на рідній землі, постійні публічні покарання Борис Миколайович сприймав болісно: "Мене тут страшенно кусають з усіх боків, що я висловлююсь про те, що існують музичні твори без "внутрішньої ідеології". Все це і багато іншого спричинило появу його розпачливих слів: "Як композитор я мертвий, і коли воскресну – не знаю". Ходили навіть чутки, що він спалив рукопис. І все ж Борис Миколайович вирішив захистити свою симфонію. Йому довелося зробити другу редакцію й замінити

трагічний фінал на так званий оптимістичний. Проте драматичний зміст музики перебивав бадьорі, переможно-святкові інтонації, які автор вніс на вимогу партійних цензорів.

Лятошинський вирішив не показувати другу версію свого твору в неласкавій до нього Радянській Україні. Є припущення, що це був тактичний хід: якщо "старший брат" сприйме, в Києві не наважаться паплюжити. Свій вибір композитор зупинив на Ленінграді. Те, що за виконання взявся один із провідних диригентів Є. Мравинський, у чиєму репертуарі були симфонії Д. Шостаковича, С. Прокоф'єва, А. Онеггера, І. Стравинського, вже викликало підвищений інтерес до твору українського композитора. Як коментував пізніше сам Мравинський, "я обрав її для виконання, і цим усе сказано".

По суті, російський диригент реабілітував шедевр української музики. Маєстро підкреслював саме драматичне звучання симфонії, посилюючи її скорботність і трагічну тональність. А в переробленому фіналі на першому плані звучала епічна музика, яка нагадувала величну картину стародавнього Києва. Виконання справило велике враження. Автора гаряче вітали з успіхом. Оцінка різко змінилася на протилежну: Третю симфонію оголосили етапною для всієї української музики. Симфонія так і залишилася жити у вимушеній редакції. В записах вона теж звучить у такому ж варіанті.

Лятошинський був надзвичайно різнобічним композитором: створив дві опери ("Золотий обруч", "Щорс"), п'ять симфоній, чотири струнні квартети, два інструментальні тріо, низку симфонічних творів різних жанрів (увертюри, сюїти, балади, поеми), кантати, хори а капела, обробки народних пісень (для голосу і фортепіано, для хору), писав твори для фортепіано ("Слов'янський концерт", сонати, балади, прелюдії), музику до театральних постановок ("Ромео і Джульєтта" В. Шекспіра, "У пущі" Лесі Українки) та кінофільмів ("Іван", "Тарас Шевченко", "Григорій Сковорода", "Іван Франко", "Кармелюк" та ін.). Крім того, Борис Миколайович оркестрував опери М. Лисенка "Тарас Бульба" і "Енеїда", Р. Глієра та балети.

І, здавалося б, комуністичний режим не міг не визнати творчої особистості Б. Лятошинського: його двічі нагороджували найвищою тоді нагородою – Державною премією СРСР (1946, 1952 рр.), а помертню (1971 р.) нагородили ще й Державною премією УРСР імені Т. Шевченка. Та це лише один бік медалі. З іншого боку, у радянських законодавців від ідеології були непорушні постулати: радянський митець має творити в річищі так званого соціалістичного реалізму; його твори можуть бути виключно або переважно оптимістичні; форма ж твору мусить бути якомога доступнішою і зрозумілішою "для нас".

Творчість Лятошинського не вкладалася в таке "прокрустове ложе". Соцреалістом він не був. Дивитись на дійсність крізь рожеві окуляри не хотів. Що ж до простоти... Євген Станкович, який належав до останніх учнів Бориса Миколайовича, писав про роки свого навчання у Майстра: "Він просто вражав своєю колосальною музич-

ною ерудицією, якнайширшим знанням стосовно минулого і сьогодення... Читав з листа будь-яку партитуру XX сторіччя будь-якої складності".

Отож, знаючи і вмюючи набагато більше за своїх критиків, писав музику складну і не хотів опускатися до примітиву. Оскільки його талант і музичне мислення найяскравіше проявилися в симфонічній музиці, то саме його симфонії раз у раз викликали несамоовиту критику чи бурхливу реакцію. Українські радянські енциклопедичні видання дуже не любили торкатись питання про симфонії Лятошинського: то було немовби негласне табу.

Звичайно, ніхто не дбав тоді про те, щоб цілісно познайомити світ із симфоніями Лятошинського. І лише 1994 р., напередодні 100-річного ювілею митця, з ініціативи американського диригента українського походження Теодора Кучара Національний симфонічний оркестр України здійснив запис музики видатного композитора (5 симфоній і симфонічна поема "Гранжина") на три компакт-диски, які фірма "Марко Поло" розтиражувала і розповсюдила у багатьох країнах світу. Диск із симфоніями Лятошинського, виданий фірмою, був визнаний кращим записом року.

Тільки по смерті митця, що відійшов у вічність 15 квітня 1968 р., сучасники спромоглися належно поцінувати масштаб його особистості.

Лятошинський по-своєму сканував дійсність, по-своєму відтворював бачення епохи, її звучання. Тому не випадково залишена ним музика – така драматична. Свій коштовний скарб він щедро передавав учням, серед яких І. Шамо, І. Карабиць, В. Сильвестров, Є. Станкович, Л. Дичко, Л. Грабовський, які вивели школу свого Вчителя на світові обрії.

Історична замальовка "Його музичний арсенал – від водевілів до духовних творів і Державного Гімну України"

До 205 - річчя від дня народження Михайла Михайловича Вербицького

Не потрібно сподіватись, що діти засвоять біографію тієї чи іншої відомої особистості (композитора, художника тощо) тільки за нашою розповіддю. Тому, подати біографічний матеріал дітям можна у цікавій формі, за допомогою спеціальних творчих прийомів, візуалізації, гри. Розглянемо це на прикладі біографії Михайла Вербицького.

Почнімо з малого – як дітям запам'ятати прізвище Михайла Вербицького? Для цього найкраще використати асоціативний метод. Запитайте в дітей, що нагадує їм слово "Вербицький". Найімовірніше, почуєте назву дерева – верба. Нехай діти зобразять її за допомогою аплікації. Поряд із кроною – розмістять портрет композитора.

Під час роботи над аплікацією можна ввімкнути музику Михайла Вербицького, наприклад "Полонез До мажор". Через те, що біографії митців не рясніють біографічним різноманіттям, завжди можна знайти цікаві факти з їхнього життя. Аби не заплутати дітей у їх "лабіринті", можна запропонувати гру з серії "інтерактив-

на біографія".

Для розповіді про композитора оберіть короткі цікаві історії з його життя. Дотримуйтеся періодизації, але не називайте дат. Розкажіть про специфіку навчання дітей при церквах, зокрема, як вони вивчали музику.

Заздалегідь підготуйте картки зі схематичними зображеннями етапів життя Михайла Вербицького, розмістіть їх на ватмані. Слухаючи вашу розповідь, діти мають вгадати, до якого зображення слід зараз провести стрілку. Грати можна й по-іншому: якщо картки розмістити на магнітній дошці, а на маленькому магніті закріпити портрет Михайла Вербицького, діти зможуть пересувати його по "етапах" у той чи той момент розповіді.

Зацікавити дітей композитором доволі просто. Варто обрати в його біографії певну прикметну особливість й цікаво обіграти її, помістивши у центр ігрової ситуації. У життєписі Михайла Вербицького такою "родзинкою" є гітара.

Молодий Михайло навчався на священника, керував церковним хором. Але музика в його розумінні не обмежувалася церковним співом. Вірною творчою подругою композитора ще замолоду стала гітара. А допоміг у цьому прикрій випадок.

Якось Михайло Вербицький травмував ногу і на довгий час був прикутий до ліжка. Щоб розрадитися від нудьги, Михайло став грати на гітарі, й так блискуче опанував цей інструмент, що згодом створив перший український посібник "Повчання гри на гітарі".

Запитайте дітей, чи бачили вони, як священнослужитель співає пісень під гітару. За життя Михайла Вербицького, як і нині, це було неприпустимим, тож викликало осуд громадськості. Однак Михайло продовжував співати й музикувати, попри всі заборони.

Розповівши дітям "гітарну історію", запропонуйте виконати завдання, пов'язане з цим музичним інструментом – створити макет гітари. Вони вирізають із картону елементи інструменту – деку, гриф, головку грифа. Відтак склеюють їх. Струни можна зробити з ниток, а кілки – з пластиліну.

І, звичайно ж, розкажіть дітям про найвідоміший твір композитора – музику до вірша Павла Чубинського "Ще не вмерла Україна". Повідомте про те, що композитор не знав, що цей вірш написав Чубинський, і довгий час був певен, що його автор – Тарас Шевченко. Нині складно сказати, чи розумів Михайло Вербицький, яка доля судилася його мелодії – стати Державним Гімном України, адже спочатку він співав її у супроводі гітари як солоспів.

Прослухайте разом із дітьми різні сучасні версії Державного Гімну – у виконанні симфонічного оркестру, хору, зокрема дитячого, за посиланням <https://www.youtube.com/watch?v=y4BDjESlgxg>. В Інтернеті легко знайти інтерпретації різних виконавських складів: сопілка, бандура, цимбали, електрогітара тощо. Нижче подаємо коротку біографію композитора, викладену у цікавих фактах.

Народився Михайло Вербицький у польському селі Явірник-Руський Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства. У десять років він із братом Володиславом залишився без батька. Мати Пелагія вийшла заміж удруге й відмовилася від дітей. Тож хлопцями опікувався батьків двоюрідний брат, перемишльський єпископ Іван Снігурський.

Михайло вступив до Львівської духовної семінарії. Богослов'я вивчав неохоче. Уже на першому курсі його посадили на шість годин у карцер за участь у бунті проти кухаря, який годував семінаристів зіпсованими харчами. Через "веселі пісні і запізнення на ранкові молитви" Вербицького двічі виключали із семінарії. Втретє він припинив навчання через шлюб (семінаристам забороняли одружуватись). Улітку 1838-го його дружиною стала австрійка Барбара Сенер. Причина такого поспішного рішення стала зрозумілою у січні, коли у подружжя народився син Іван. Проте щастя було недовгим. За кілька місяців після пологів кохана Барбара померла.

Михайло знов повернувся до навчання у семінарії. Якимось під час репетицій оркестру разом з іншими семінаристами він бешкетував, стрибав і навіть зламав ногу. Товариш, теж семінарист, який часто навідував його, навчив його гри на гітарі, яка згодом стала улюбленим музичним інструментом композитора. Саме завдяки гітарному супроводу і з'явився гімн, написаний як солоспів.

Михайло Вербицький став вправним музикантом-гітаристом і пропагандистом цього інструмента. Вважається, що саме він запровадив моду на гітару в Галичині. До того ж його вважають і основоположником гітарної літератури. У рукописах Наукової бібліотеки України зберігся зошит його гітарних композицій.

Вербицький врешті став священиком, але більше через матеріальні негаразди, ніж за покликом душі. Його родина жила дуже скромно і майже весь час переживала досить скрутні часи. Тому часто йому доводилося заробляти на хліб приватними уроками музики. Згодом і друга його дружина передчасно пішла із життя – він залишився вдівцем із сином на руках.

Михайло Вербицький завжди мріяв написати твір на слова Тараса Шевченка. Одного разу у часописі "Зоря" вірші Кобзаря опублікували на одній сторінці з віршем Павла Чубинського, не вказавши його авторства. Думаючи, що кладе на музику твір Шевченка, Михайло Вербицький музично осмислив вірш Чубинського.

Таким чином, славетний український Гімн "Ще не вмерла Україна" на вірші Павла Чубинського виник приблизно наприкінці 1863 року як ліричний солоспів для голосу в супроводі гітари. Патріотична пісня прозвучала для публіки у тому ж 1863 році у Перемишлі, в музейній залі Духовної семінарії, і виконав її сам композитор. Відтоді семінаристи всіляко поширювали пісню. І тільки через кілька місяців, зважаючи на популярність твору, композитор оприлюднив авторську версію гімну для хорového виконання. Як самостійний твір її було виконано 10 березня 1865 року також у Перемишлі, і саме ця дата вважається першим виконанням українського славня. І лише 15 сі-

чня 1992 року мелодія Михайла Вербицького на слова Павла Чубинського була за-тверджена як Державний Гімн України.

Композитор є автором величезної кількості духовних творів і кількох цілісних літургій, які фрагментарно або частинами є у вжитку галицьких парафій. У храмах УГКЦ нині виконують частини його літургії й інші церковні композиції. Тобто компо-зитор писав церковну музику, хоча близькі за духом йому були й світські теми. У його музичному арсеналі – народно-побутові оперети, водевілі, мелодрами. Водночас він створював дуже красиві чоловічі квартети. Окрім того, він є автором великої кількості музики для театру. Вербицький співпрацював із Перемишльською театральною тру-пою і з театром "Руська бесіда", на чий замовлення писав драматичні вистави з музич-ними фрагментами. За своє життя Михайло Вербицький написав дванадцять оркестро-вих рапсодій, вісім симфонічних увертюр, три хори, два полонези й музику до близько двадцяти драматичних вистав.

Місце останнього пристанища Михайла Вербицького – село Млини (нині Мель-ники) Львівської області. Родина отця Михайла Вербицького завжди жила дуже скро-мно і переживала досить скрутні часи. Зі спогадів відомо, що нерідко на його столі не було нічого, окрім яблука. До останніх днів композитор жив у злиднях. У 1869 році священик важко захворів і 7 грудня 1870 року відійшов у вічний світ.

Мистецька ретро-година "Співці вільного життя"

До 130-річчя від дня народження відомого українського кобзаря Павла Носача

Захід бажано супроводити відеопрезентацією, аудіозаписами кобзарських пі-сень, а завершити – проведенням майстер-класу з живопису "Козак Мамай – фольк-лорний герой України".

Ведуча: Мистецтво кобзарів, бандуристів, лірників, яке своїми зачатками сягає періоду Київської Русі, мало в усі часи велике значення для України і завжди було в пошані серед народу. Народні співці – кобзарі, бандуристи й лірники, завжди були по-руч з борцями за свободу, рівність та незалежність і часто гинули в цій боротьбі. Як правило, вони вели скромне життя, не претендували на своє возвеличення і тому часто їхні імена залишалися маловідомими, незважаючи на те, що більшість з них були не тільки великими митцями-музикантами, але і цікавими особистостями.

Кобзарі, як правило, грали на простіших інструментах – кобзах, а бандуристи – на досконаліших інструментах – бандурах. Кобзарі суворо дотримувались кобзарських законів і правил, знали таємну мову, тоді як бандуристи не всі дотримувались цих коб-зарських законів, або зовсім їх не знали. Зате, як правило, бандуристи мали музичну освіту, знали нотну грамоту. Незважаючи на такі відмінності, точне розрізнення між кобзарями та бандуристами провести важко, і тому автори деяких музик подають їх як кобзар-бандурист. Лірники ж грали на українських народних інструментах – лірах (ре-лях), які мало відрізнялися від подібних інструментів інших народів, наприклад, біло-

руських лір, зате відрізнялись від кобз і бандур. Багато кобзарів вмiли грати і на лірах, тому виступали і як лірники.

Кобзарство в Україні було унікальним культурно-історичним явищем. Народні лірники та кобзарі об'єднувалися в організації з особливим устроєм, своєрідною системою обрядів, умовами їх підготовки, навчанням та особливостями поведінки. Ці організації називалися кобзарськими братствами чи гуртами, у яких були свої ватажки й отамани. Ці братства діяли за територіальним принципом, тобто кожне з них об'єднувало кобзарів певного повіту України. Як у кожному ремеслі, тут теж були свої майстри та учні, які повинні були перейняти від досвідчених співців уміння, опанувати таємну мову братства, яка в кобзарів називалась "лебійською". Нею складалися навіть пісні.

Першими авторами і співцями дум були також кобзарі, та їхні імена, на жаль, не збереглися в історичних літописах. Це старі козаки, які не могли вже воювати, але залишалися вірними козацтву і жили на Січі. Вони піднімали бойовий дух молодих воїнів, котрі завжди перед вирішальними битвами слухали спів кобзарів.

Окрім осілих, були й кобзарі-мандрівники. Зупиняючись в містах і селах, народні співці оповідали людям найновіші події, своїми творами піднімали національну свідомість народу, вселяли віру в незалежність української держави.

Братство мандрівних кобзарів виникло в дуже давні часи, і вже в ті часи згадується його військово-розвідувальна діяльність. Кобзарі здавен вважалися чарівниками, наділеними магічною силою. Недаремно ще в "Слові о полку Ігоревім" співець Боян називається Велесовим внуком, тобто нащадком давніх волхвів. Кобзарі асоціювалися і з козацькими характерниками, адже на знаменитих народних картинах козак Мамай майже завжди був зображений з бандурою в руках. Як ми вже говорили, кобзарі мали свою таємну мову, яка називалась лебійською (лебій – сліпець), свій традиційний танець – лебійська скакомка, свої таємні ритуали і традиції. Усі збори і посвячення проводилися вночі у цілковитій темряві, щоб зберегти їх у таємниці від зрячих. У кобзарів, як і у лицарських спільнотах, як вид вирішення суперечок використовувався "судовий поєдинок". Судові поєдинки також проводилися вночі, з використанням кулаків і палиць. Кодекс кобзарських звичаїв і законів передавався від учителя до учня і називався "Устинські книги", тобто ті, які передаються з уст в уста.

1773 року, передчуваючи знищення Січі, козацькі характерники зібрали таємну раду, на якій було вирішено з метою збереження української душі, ініціювати створення так званих кахтирів, тобто рукописних книг, у яких буде описана історія України, і поширити їх серед народу.

У кобзарів же такі книги передавалися усно, тому й називалися вони Устинськими. Існувало 12 Устинських книг, кожна з яких мала своє призначення. Так, перші книги містили норми і правила поведінки кобзаря чи лірника перед братією та народом. У наступних книгах мова велась про техніку гри на кобзі, лірі чи бандурі, вивчення народних дум, пісень тощо. Окрема книга була присвячена вивченню лебійсь-

кої мови. Оскільки ця мова була таємною, то повністю її дозволялося вивчати лише окремим найнадійнішим учням, решті дозволялося знати лише 30-40 найбільш вживаних слів (привітання, попередження, сигнали). Зміст двох останніх книг, у котрих були відомості про кінець світу, уміння пророкувати, могли відкриватися лише особливо довіреним і надійним кобзарям, котрі пройшли певні випробування, користувалися великим авторитетом серед кобзарів і склали додаткові клятви і обітниці. Одна з книг була присвячена техніці особливої кобзарської боротьби "костурець".

Ми звикли уявляти кобзарів сліпими і безпомічними старцями. Насправді ж вони могли відстояти себе перед будь-яким ворогом, особливо це стосувалося нічних умов, де кобзарі навіть мали перевагу над зрячими людьми. Кожен кобзар повинен був бути озброєний палицею-костурцем, від якої й пішла назва боротьби, а також особливим "святим ножом", котрий традиційно носився на грудях під сорочкою. Техніка "костурця" базувалась на розкритті в людини унікальних резервних можливостей, адже лише таким чином вона могла компенсувати втрату зору.

Про унікальне вміння сліпих кобзарів битися є чимало згадок. Гнат Хоткевич у своїх працях про кобзарів і лірників згадує про мандрівного волинського лірника, який заробляв на життя не лише грою на лірі, а й охотницькими боями з селянами. Порфирій Мартинович у своїх записах про незрячого кобзаря Гаврила Зелінського з Костянтинограда відзначав його надзвичайну силу і вміння битися навкулачки. А знаменитий кобзар Остап Вересай славний був не тільки своєю співогрою, але й великим хистом до бійок і ніколи нікому не дозволяв себе ображати. Інший знаменитий миргородський кобзар-віртуоз 30-х років ХХ ст. Андрій Саранча також майстерно володів холодною зброєю і, попри свої невиразну статуру та незрячість, часто виходив переможцем у бійках зі злодіями, які постійно зазіхали на його гаманець.

Особливо яскраво така діяльність кобзарства виявлялась під час козацьких повстань, особливо під час Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Мало хто знає, що Богдан Хмельницький, котрий сам був непоганим кобзарем, 1652 року підписав указ про створення музичного цеху на Лівобережній Україні за аналогією з подібними цехами у Києві, Кам'янці, Львові та інших містах. Хмельницький знав ціну кобзарям, як співакам, так і воїнам. Де треба було таємно пройти через ворожий терен, розвідати ворожі становища, передати вістку, піснями підготувати народ, зробити якусь диверсію, пускався в діло кобзар. Особливо ефективними кобзарі-диверсанти були в нічних умовах, адже вночі вони завдяки добре розвинутих іншим відчуттям мали перевагу над зрячими воїнами. Сліпий, і з першого погляду, немічний, він міг, не викликаючи підозри своєю безпорадністю, робити великі справи. Інколи під маскою сліпого міг ховатися зрячий. І коли з таких кобзарів була створена ціла мережа, тоді для ворога наставали страшні часи.

Серед українських незрячих співців було чимало таких, хто відзначився неабиякими бойовими здібностями під час національно-визвольних змагань 1917-1921 років. Знаменитий кобзар Антін Митяй, який виконував обов'язки зв'язкового між час-

тинами армій УНР, уславився вмінням наосліп їхати верхи на коні, рубатися шаблею і на звук стріляти з пістоля. А гайдамаки Слобідського Коша захоплювалися вмінням харківського лірника Йосипа Гливкого "навпомацки битися навкулачки". А от незрячий лютенський кобзар Петро Гузь супроводжував повстанські загони отамана Христового і нарівні з іншими брав участь у боях. Цей список можна продовжити іменами Федора Кушнерика, Івана Кучугури-Кучеренка, Петра Галашка-Нитченка, Петра Скидана, Павла Носача та багатьох інших незрячих кобзарів, які у вирі громадянської війни перебували у різних військових формаціях.

З наступом російського царату на українську культуру кобзарство занепало. Почалося переслідування і масове знищення носіїв української пам'яті. Кобзу оголосили "крамольним" інструментом, полювали на кобзарів і лірників, ув'язнювали їх, знищували інструменти. Було прийнято дві постанови, відповідно до яких кобзарі переслідувались як жебраки, а національні інструменти: кобзи, ліри, бандури - заборонялись. Найжорстокішою була акція взимку з 1934 на 1935 р., коли кобзарів усієї України (337 майстрів) зібрали в Харкові ніби з нагоди кобзарського з'їзду, а потім 239 з них розстріляли за Харковом біля Холодної гори, решту відправили до Москви, а звідти – до Сибіру.

Мистецтво кобзарів, бандуристів лірників в усі часи мало велике значення для України і завжди було в пошані серед народу. Народні співці – кобзарі, бандуристи й лірники завжди були поруч з борцями за свободу, рівність та незалежність і часто гинули в цій боротьбі. Як правило, вони вели скромне життя, не претендували на своє возвеличення і тому часто їхні імена залишалися маловідомими, незважаючи на те, що більшість з них були не тільки великими митцями-музикантами, але і цікавими особистостями.

Цього року минає 130 років від дня народження Павла Варламовича Носача – українського кобзаря, композитора, бандуриста, автора чималої кількості пісень. Про нього і поговоримо сьогодні більш детально.

Павло Варламович Носач народився 22 вересня 1890 року в селі Бовкун Таращанського повіту на Київщині. До школи ходив у тому ж селі, а коли підріс – пішов у найми. Під час Першої світової війни від важкого поранення хлопець втратив зір і відтоді цілком віддався пісенній творчості. Поштовхом до цього став виступ Першої української капели кобзарів, який справив на нього сильне враження.

У 1922 році Павло Носач переїздить до Києва, де організовує артіль булочників з незрячих інвалідів, а згодом із заощаджених грошей купує собі бандуру. Першим учителем Павла Варламовича був Олександр Андрійович Маркевич, який теж втратив зір за часів Першої світової війни. Швидко опанувавши основи техніки гри на бандурі, молодий кобзар починає інтенсивну творчу діяльність.

В роки Другої Світової війни, в окупації, Павло Носач з кобзою сходив усю рідну Таращанщину і сусідні райони, викликаючи своїми піснями у людей почуття гніву і помсти до окупантів, а у часи відбудови зруйнованого війною народного господарства

кобзар пише пісні "На відбудову Києва", "Таращанська колгоспна", "Гей, злітаються орли" та багато інших, які користуються великою популярністю у народу.

У 1950 році кобзаря приймають до Спілки композиторів України. Чимало пісень Павла Носача увійшло до репертуару самодіяльних та професійних художніх колективів, зокрема Державного українського народного хору. Його пісні звучали по радіо, друкувались у газетах і журналах, а у 1961 році у видавництві "Мистецтво" вийшла збірка пісень знаменитого кобзаря. 20 жовтня 1966 року невблаганна смерть забрала талановитого поета і композитора, пісні якого становлять вагомий внесок у скарбницю творчості українського народу. Зараз пісенна спадщина (кілька десятків творів) композитора зберігається у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського у Києві.

Використана література:

Книги

Гайдабура, В. Театр імені М.О.Щорса: [Запорізький обл. український музично-драматичний театр ім. М.О.Щорса] / В.Гайдабура. – Київ : Мистецтво, 1979. – 128 с.: іл.

Запорізька область: ілюстрована енциклопедія: Архітектура. Культура. Економіка. Райони області. – Запоріжжя : Дике Поле, 2004. – 304 с.: іл.

Запорожье и запорожцы. – Запорожье : Тандем-У, 2005.– 333 с. : ил.

Жеплинський Б. М., Ковальчук Д. Б. Українські кобзарі, бандуристи, лірники. Енциклопедичний довідник. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2011. – 316 с. : іл.

К. В. Білокур // Українське народне малярство XIII-XX століть. – Київ : Мистецтво, 1991. – С. 155-160.

Катерина Білокур // Топська, Н. Зачарована квітами / Н. Топська. – Київ : ТОВ "Книжкова база "Альфа", 2017. – 64 с.

Катерина Білокур // Це зробила вона. – Київ : Видавництво, 2018. – С. 44-45

Кауфман, Л. Семен Гулак-Артемівський / Л. Кауфман. – Київ : Музична Україна, 1981. – 52 с.

Кузьменко, Н. Актеры: сцена и жизнь / Н. Кузьменко, Н. Михайлов. – Днепропетровск-Запорожье : АРТ-ПРЕСС, 2008. – 104 с.: ил.

Лятошинський, Б. Две пьесы : Для фортепіано : [Ноти] // Золотая лира. – Москва : Сов. композитор, 1981. – Т.1. – С. 178-180.

Лятошинський, Б. Твори для фортепіано [Ноти] / Б. Лятошинський. – Київ : Музична Україна, 2016. – 132 с.

Невенчаная, Т. Игорь Шамо / Т.Невенчаная. – Киев : Музична Україна, 1982. – 88 с.: ил. – [Творческий портрет украинских композиторов].

Семен Гулак-Артемівський...екстрасенс // Історичний календар. – Київ, 1997. – С. 49-51.

Чародій пісні // Знаменні дати. 2005. Календар. – Київ, 2005. – С. 40-44.

Що може пензлик? : [Дитинство Катрусі Білокур] // Ірен Роздобудько про Бяза Паскаля, Вольфа Моцарта, Ганса Андерсена, Катрусю Білокур, Чарлі Чапліна. – Київ : Грані - Т, 2007. – 144 с.

Яворський, В. Автопортрет з уяви : [Про К. Білокур] / В. Яворський. – Київ : Дніпро, 1982. – 167 с.

Ягніч, Ю. Володимир Магар / Ю. Ягніч, П. Тернюк. – Дніпро : Дніпропетровське кн. вид-во, 1961. – 78 с.: іл.

Статті із періодичних видань

Борис Лятошинський // Музика. – 2015. – № 3-5. – С. 4-96.

Борис Миколайович Лятошинський (1895-1968) // Музична школа. – 2016. – №11. – С. 1-11.

Геніальна примітивістка : [Про Катерину Білокур] // Гетьман. – 2017. – №5-6. – С.10.

Гетьман, В. // Катерина Білокур – майстриня народного живопису : [Сценарій] / В.Гетьман // Шкільний бібліотекар. – 2016. – № 9. – С.26-31.

Грицюк, О. Твір-опис природи за картиною Катерини Білокур "Рідне поле" / О. Грицюк // Українська мова і література в школах України. 2018, – № 6. – С. 38-42.

Давилець, О. Народжені рідною землею : [Про художника України, творця решетлівських килимів та гобеленів Леоніда Товстуху] / О. Данилець // Урядовий кур'єр. – 2020. – № 217. – 7 листопада. – С. 5.

Завісько, Н. Голос країни, або Творча зірка Семена Гулака-Артемівського [Сценарій] / Н.Завісько // Музичний керівник. – 2017. – № 5. – С.47-50.

Костура, Д. Борис Лятошинський і Ворзаль: [Про композитора і місто, в якому він жив] / Д. Костура // Культура і життя. – 2018. – №15. – 13 квітня. – С.11.

Лісниченко, Т. Її квіти ніколи не в'януть : [Сценарій про К. Білокур] / Т. Лісниченко // Початкова школа. – 2019. – №12. – С. 49-51.

Наумейко, А. Складання тексту за картиною Катерини Білокур "Соняшники" / А. Наумейко // Все для вчителя. – № 5. – С. 57-59.

Осипенко О. Жертва "русского мира" : [До 205-річчя С. Гулака-Артемівського] / О.Осипенко // Культура і життя. – 2018. – № 8. – С.8-9.

Редя, В. З глибин народних вийшов його талант : [Про оперного співака І. Паторжинського] / В.Редя // Запорізька правда. – 1996. – 15 березня. – С.5.

Сікачина, В. Дивовижний світ Катерини Білокур: [Сценарій] / В. Сікачина // Початкова освіта. – 2016. – №21. – С.47-53.

Творчість Катерини Білокур (1900 - 1961) // Початкова освіта. – 2016. – №21. – С. 55-62.

Тютюнник, Є. Велична доля двох маленьких рядків : [170 років з дня народження співавтора тексту Державного гімну Миколи Вербицького] / Є.Тютюнник// Урядовий кур'єр. – 2013. – № 29. – 13 лютого. – С.19.

"Ще не вмерла України ні слава, ні воля...": [Біографія українського поета Михайла Вербицького] // Світ дитини. – 2015. – № 3. – С.3.

Яковенко, В. Слайд-показ "Катерина Білокур – цариця квітів" / В. Яковенко // Початкове навчання та виховання. – 2017. – № 4-5. – С.58-61, 68.

Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

69006
м. Запоріжжя,
вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62
236-85-63
236-86-27
236-86-49
Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net
Сайт: www.zobd.zp.ua